

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE
Masarykova cesta 16, SI - 1000 Ljubljana

DELOVNA SKUPINA ZA PRIPRAVO
NACIONALNEGA PROGRAMA VZGOJE IN
IZOBRAŽEVANJA 2023–2033

NACIONALNI PROGRAM VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA ZA OBDOBJE 2023–2033

Ljubljana, 31. 1. 2024

Uvod

Z namenom priprave sodobne usmeritve vzgojno-izobraževalnega sistema za naslednje desetletno obdobje je novembra 2022 takratni minister, pristojen za področje izobraževanja, dr. Igor Papič, objavil Javni poziv za kandidiranje strokovnjakov in strokovnjakinj s področja vzgoje in izobraževanja za člane delovne skupine. Decembra 2022 je bila imenovana delovna skupina za pripravo **Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033 (NPVI)**. Glavna naloga te skupine je bila v enem letu pripraviti predlog NPVI za naslednje desetletno obdobje, in sicer z jasno opredeljenimi strateškimi cilji ter s spremljajočimi ukrepi za njihovo uvedbo v prakso.

Delovna skupina za pripravo NPVI se je organizirala v šest delovnih podskupin, ki so obravnavale naslednja prednostna vzgojno-izobraževalna področja sistemsko, od predšolske vzgoje do konca srednje šole:

1. Družbeni razvoj ter vloga vzgoje in izobraževanja
2. Zagotavljanje varnega in spodbudnega okolja za optimalni razvoj posameznika
3. Poučevanje, učenje, spremljanje napredka ter preverjanje in ocenjevanje znanja
4. Strokovni in karierni razvoj zaposlenih v vzgoji in izobraževanju
5. Sistem ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti
6. Vzgojno-izobraževalni sistem

Kot temeljno izhodišče vzgojno-izobraževalnega sistema je v nacionalnem programu postavljeno varno in spodbudno učno okolje, saj lahko o drugih ciljih, npr. o učenju in poučevanju, vzgoji, ocenjevanju, o ustvarjalnosti, razmišljamo šele takrat, ko se otroci, učenci, dijaki in odrasli v vzgojno-izobraževalnem zavodu počutijo varne in sprejete ne glede na njihov nacionalni in kulturni izvor, rasno, etnično in versko pripadnost, spol, spolno identiteto in spolno usmerjenost, socialno-ekonomski položaj družine, iz katere izhajajo, ter njihove učne in psihosocialne značilnosti ter morebitne posebnosti v telesnem in duševnem razvoju.

Vsak posameznik ima pravico do optimalnega razvoja. Tudi naša država si zasluži in obenem nujno potrebuje posameznike, ki so uspešni in zadovoljni, tudi zato, ker so v vrtcu, šoli, na fakulteti, pozneje na delovnem mestu imeli možnost razviti svoje izobrazbene potenciale. Odgovornost odločevalcev na državni ravni je, da mladim in odraslim zagotovi najboljše mogoče vzgojno-izobraževalne pogoje, v katerih bodo lahko celostno razvijali svoje potenciale v vključujočem okolju, usvajali znanje ter krepili spretnosti za kakovostno življenje v skupnosti in prispevek k družbenemu razvoju.

V nacionalnem programu so predlagani ukrepi, s katerimi bodo pristopi razvoja kakovosti povezani v celovit nacionalni sistem kakovosti vzgoje in izobraževanja, ki temelji na ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti s samoevalvacijo vzgojno-izobraževalnih zavodov. Ukrepi krepijo kulturo kakovosti in zagotavljajo podporo vzgojno-izobraževalnim zavodom z dejavnostmi na ravni sistema, kot so: podporna mreža sodelujočih ustanov in strokovnjakov ter podatkovna in digitalna podpora.

Vzgojno-izobraževalni sistem bo imel vzpostavljeno visoko raven sodelovanja med vsemi vključenimi deležniki, bolj pa se bo povezal tudi s svojim lokalnim okoljem.

Desetletja raziskovanja so pokazala, da so strokovni in vodstveni delavci vzgojno-izobraževalnih zavodov tisti, ki najpomembneje prispevajo h kakovosti poučevanja ter s tem vplivajo na učenje in dosežke otrok, učencev, dijakov in odraslih. Zato so predlagani ukrepi, s katerimi bi povečali zanimanje za pedagoške poklice ter okrepili ugled in prepoznavnost pomena poklicev v vzgoji in izobraževanju za razvoj družbe, hkrati pa vsem strokovnim in vodstvenim delavcem zagotovili uspešen in učinkovit sistem profesionalnega ter kariernega razvoja, ki se bo bolj približal potrebam in razvojnemu načrtu posameznega zavoda. Vsak vzgojno-izobraževalni zavod mora določiti svoja prioritetna področja, ki jih bo razvijal ter jih v postopku ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti evalvirati. Pri doseganju teh prioritet pa mu bodo v pomoč sistem stalnega strokovnega spopolnjevanja in podporne ustanove.

V razpravah in postopku sprejemanja ukrepov se je pogosto odražalo zavedanje zdajšnjega kadrovskega pomanjkanja v vzgoji in izobraževanju. Izkazala se je nujnost temeljne predpostavke, da se kakovost vzgoje in izobraževanja ob zagotovljenih osnovnih pogojih delovanja sistema, v središču katerih je ustreznost števila ter usposobljenosti strokovnih in vodstvenih delavcev, šele začne. Kadrovske pomanjkanje potrebuje urgentno obravnavo in tako ni predmet razmislekov o desetletnem razvoju vzgojno-izobraževalnega sistema, v katerega so usmerjeni zastavljeni cilji in ukrepi v tem nacionalnem programu.

V svojih premislekih nismo izpustili niti izobraževanja odraslih niti višješolskega izobraževanja, čeprav ti področji ne izpostavljamo. Razlog za to je, da je bila v letu 2022 že sprejeta Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030, prav tako pa je bila potrjena Strategija višjega strokovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji za obdobje 2020–2030.

V NPVI so poudarjena prioritetna področja, ki bi jih bilo treba v prihodnje raziskovalno preučiti s finančno podporo Ministrstva za vzgojo in izobraževanje, npr.: ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti, ustvarjalnost, vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi, preverjanje in ocenjevanje znanja, vzgojno delovanje, vstopanje mladih v virtualni svet in vplivi digitalizacije na vzgojno-izobraževalni proces, uresničevanje inkluzivne naravnosti vzgojno-izobraževalnih zavodov.

Ključni strateški cilj NPVI 2023–2033

Predlagani strateški cilji in ukrepi usmerjajo h kakovostnemu in k trajnostno naravnemu vzgojno-izobraževalnemu sistemu, ki je utemeljen z znanstvenimi spoznanji, gradi na dobrih praksah stroke slovenskega vrtca in šole ter se občutljivo in prožno prilagaja na izzive sodobne družbe.

Akcijski načrt uresničevanja NPVI 2023–2033

Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje v šestih mesecih po sprejetju NPVI 2023–2033 pripravi področne akcijske načrte uresničevanja, v katerih se opredeli: načrt aktivnosti v okviru zapisanih ukrepov, odgovorne za izvedbo, časovni načrt izvedbe ter predvidene mehanizme in vire financiranja.

Spremljanje uresničevanja strateških ciljev in podciljev NPVI 2023–2033

Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje vzpostavi sistem spremljanja izvajanja NPVI 2023–2033 in vsako tretje leto strateškega obdobja pripravi analizo doseganja strateških ciljev, opredeli dejavnike tveganj, njihovo obvladovanje in ukrepe za zmanjševanje negativnih posledic tveganj. Po potrebi glede na ugotovitve ministrstvo pripravi tudi posodobitev akcijskega načrta za uresničevanje NPVI 2023–2033.

Strateški cilji in podcilji Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja 2023–2033

Prednostno področje 1: Družbeni razvoj ter vloga vzgoje in izobraževanja

Strateški cilj 1.1: Sodobni temeljni cilji vzgoje in izobraževanja ter krepitev načel sistemskega sodelovanja v podporo strokovnemu delu

Podcilj 1: Prilagoditev ciljev sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji sodobnim izzivom skladno z nacionalnim programom

Podcilj 2: Uvedba načel medsebojnega sodelovanja države, ustanov in strokovnjakov v podporo strokovnemu delu v vzgoji in izobraževanju

Strateški cilj 1.2: Krepitev vzgojnega delovanja vrtcev in šol

Podcilj 1: Podpreti vzgojno delovanje vrtcev in šol s prenovo koncepta vzgojnega načrta osnovne šole ter pripravo konceptov vzgojnega načrta vrtca in vzgojnih načrtov srednjih šol

Podcilj 2: Uvesti konceptualne in zakonske spremembe v delovanje vrtcev in šol ter organizirati strokovno podporo na vzgojnem področju

Strateški cilj 1.3: Spodbujanje bralne pismenosti in bralne kulture

Podcilj 1: Spodbujati razvoj govora in drugih predbralnih zmožnosti v predšolskem obdobju; razvijati bralno pismenost in bralno kulturo v družini in vrtčevskem okolju

Podcilj 2: Dvigniti bralno pismenost in bralno kulturo v vseh vzgojno-izobraževalnih obdobjih (VIO) osnovne šole in srednjih šolah

Podcilj 3: Stalno preverjanje razvoja bralne pismenosti

Strateški cilj 1.4: Krepitev državljske vzgoje in izobraževanja ter etike in krepitev medijske vzgoje

Podcilj 1: Krepitev vzgoje in poučevanja na področju državljske vzgoje ter izobraževanja in etike v vzgojno-izobraževalni vertikali z novimi vsebinami ter s ciljem, da se obrnejo negativni trendi na področjih dosežkov, vrednot in stališč

Podcilj 2: Okrepitev predmetnega področja ter umestitev sodobnih vsebin etike in medijske vzgoje v okviru predmetnega področja državljske vzgoje in izobraževanja v osnovni šoli

Strateški cilj 1.5: Razvoj digitalne izobraženosti (pismenosti)

Podcilj 1: Vključiti digitalno znanje kot večpredmetni del vzgoje in izobraževanja v Sloveniji

Podcilj 2: Uvesti preventivne programe za ozaveščeno in omejeno rabo otrok in mladine z vsebinami digitalnega sveta ter izobraževanje za kibernetsko varnost kot pomembno vsebino v vzgojno-izobraževalni program osnovnih in srednjih šol v Sloveniji ter preventivne programe za starše in strokovne delavce v vrtcih in šolah

Podcilj 3: Umestitev temeljnih vsebin računalništva in informatike v izobraževanju po celotni vertikali

Podcilj 4: Razvoj in promocija izobraževanja o umetni inteligenci ter njena vloga v izobraževanju v Sloveniji

Podcilj 5: Vodenje za razvoj digitalne izobraženosti

Strateški cilj 6: Razvijanje kulturne zavesti ter izražanja skozi spoznavanje, raziskovanje, doživljanje in sprejemanje kulture ter umetnosti

Podcilj 1: Krepitev kulturno-umetnostne vzgoje v vzgojno-izobraževalni vertikali s spoznavanjem vseh področij umetnosti in kulture ter omogočiti otrokom in mladim izražanje ter ustvarjanje z različnimi umetniškimi jeziki

Podcilj 2: Kulturno-vzgojne vsebine in dejavnosti z različnih področij umetnosti vključiti v različna področja/različne predmete v obveznem in razširjenem programu osnovnih šol ter v programe, obvezne izbirne vsebine oziroma interesne dejavnosti srednjih šol z namenom razvoja ustvarjalnosti, domišljije, pozornosti in kritičnega mišljenja ter medkulturnega razumevanja in socialne kohezije

Podcilj 3: Razvoj podpornega okolja za kakovostno izvajanje kulturno-umetnostne vzgoje v vzgojno-izobraževalni vertikalni s partnerskim sodelovanjem vrtcev, osnovnih in srednjih šol s profesionalnimi kulturnimi ustanovami, z umetniki in delavci v kulturi

Prednostno področje 2: Zagotavljanje varnega in spodbudnega okolja za optimalni razvoj posameznika

Strateški cilj 2.1: Podpreti psihosocialni razvoj otrok in mladostnikov

Podcilj 1: Okrepiti odnosno kompetentnost strokovnih in vodstvenih delavcev

Podcilj 2: Podpreti socialno in čustveno učenje otrok in mladostnikov

Strateški cilj 2.2: Okrepiti inkluzivno naravnost

Podcilj 1: Okrepiti inkluzivno naravnost na ravni sistema

Podcilj 2: Okrepiti inkluzivno naravnost na ravni vzgojno-izobraževalnih zavodov

Podcilj 3: Okrepiti inkluzivno naravnost za otroke, mladostnike in za odrasle s posebnimi potrebami

Podcilj 4: Okrepiti inkluzivno naravnost za nadarjene otroke in mladostnike

Podcilj 5: Okrepiti inkluzivno naravnost za priseljence

Podcilj 6: Okrepiti inkluzivno naravnost na ravni sodelovanja s starši in z lokalnim okoljem

Strateški cilj 2.3: Vzpostaviti ustvarjalno vzgojno-izobraževalno skupnost

Podcilj 1: Zagotoviti pogoje, ki spodbujajo ustvarjalno klimo in gradnjo skupnosti

Podcilj 2: Umestiti ustvarjalne procese in ustvarjalne dosežke med cilje v Kurikulum za vrtce ter učne načrte osnovne in srednje šole

Strateški cilj 2.4: Podpreti razvoj zdravega življenjskega sloga

Podcilj 1: Zagotoviti pogoje za dobro duševno in telesno zdravje

Podcilj 2: Preprečevati za zdravje tvegana vedenja

Prednostno področje 3: Poučevanje, učenje, spremljanje napredka ter preverjanje in ocenjevanje znanja

Strateški cilj 3.1: Zagotavljanje pogojev za etičnost delovanja in strokovno avtonomijo v ravnanjih strokovnih delavcev in vzgojno-izobraževalnih zavodov pri poučevanju ter preverjanju in ocenjevanju znanja

Podcilj 1: Krepitev etike in strokovne avtonomije ter uveljavljanje etike kot središča delovanja strokovnih delavcev

Podcilj 2: Podpora države in strokovnih ustanov strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih zavodih pri uveljavljanju etike, moralnega delovanja in strokovne avtonomije

Strateški cilj 3.2: Zagotavljanje kakovostnega in učinkovitega učenja in poučevanja ter trajnostno naravnega sistema vzgoje in izobraževanja po celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja

Podcilj 1: Spodbujanje razvijanja različnih vrst pismenosti, državljanske vzgoje, kompetenc podjetnosti in trajnostnega razvoja, bralne kulture po celotni vertikalni šolskega sistema ter smiselno umeščanje umetne inteligence v poučevanje in učenje

Podcilj 2: Zagotavljanje kakovostnega učenja in poučevanja, smiselna kombinacija transmisije, transakcije in transformacije, stalna skrb za individualizacijo in smiselno diferenciacijo po celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja

Podcilj 3: Zagotoviti usklajenost pridobljenega znanja in spretnosti s potrebami gospodarstva in širše družbe ter celovitost poklicne izobrazbe dijakov in odraslih v poklicnem in strokovnem izobraževanju

Strateški cilj 3.3: Okrepiti motivacijo za učenje

Strateški cilj 3.4: Zagotavljanje kakovostnega preverjanja in ocenjevanja znanja na področju vzgoje in izobraževanja

Podcilj 1: Okrepiti vlogo standardov znanja za kakovostno učenje in poučevanje/preverjanje in ocenjevanje znanja

Podcilj 2: Okrepiti vlogo in pomen sprotne preverjanja znanja v osnovni in srednji šoli

Podcilj 3: Dvigniti kakovost ocenjevanja znanja v osnovnih in srednjih šolah

Prednostno področje 4: Profesionalni in karierni razvoj strokovnih in vodstvenih delavcev v vzgoji in izobraževanju

Strateški cilj 4.1: Izboljšati kakovost pedagoških študijskih programov

Strateški cilj 4.2: Načrtno podpreti strokovne in vodstvene delavce na začetku karierne poti

Podcilj 1: Vpeljati obvezno enoletno uvajalno obdobje za vse strokovne in vodstvene delavce na začetku karierne poti

Podcilj 2: Posodobiti strokovni izpit

Podcilj 3: Spodbujati prehod strokovnjakov z večletnimi delovnimi izkušnjami v vzgojno-izobraževalni sistem

Strateški cilj 4.3: Povečati zanimanje za pedagoške poklice ter okrepiti ugled in prepoznavnost poklicev v vzgoji in izobraževanju za razvoj družbe

Strateški cilj 4.4: Zagotoviti uspešen in učinkovit sistem profesionalnega in kariernega razvoja strokovnih in vodstvenih delavcev

Podcilj 1: Povezati individualni profesionalni in karierni razvoj strokovnih in vodstvenih delavcev s programom razvoja vzgojno-izobraževalnega zavoda

Podcilj 2: S premišljenim načrtovanjem, spremljanjem in z vrednotenjem profesionalnega in kariernega razvoja strokovnih in vodstvenih delavcev izboljšati kakovost dela v razredu/skupini in uresničevanje programa razvoja vzgojno-izobraževalnega zavoda

Podcilj 3: Vzpostaviti mehanizem za ugotavljanje in zagotavljanje kakovostnega profesionalnega in kariernega razvoja strokovnih in vodstvenih delavcev

Prednostno področje 5: Sistem ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti

Strateški cilj 5.1: Izboljševanje kakovosti vzgoje in izobraževanja z izvajanjem procesov ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v vzgojno-izobraževalnih zavodih ter na ravni sistema

Podcilj 1: Povezati pristope ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v celovit nacionalni sistem kakovosti vzgoje in izobraževanja za razvoj vzgoje in izobraževanja

Podcilj 2: Poenotiti pristop ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo v vzgojno-izobraževalnih zavodih na nacionalni ravni

Podcilj 3: Okrepiti kulturo kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja

Podcilj 4: Okrepiti izvajanje evalvacije vzgojno-izobraževalnega sistema in samoevalvacije na ravni sistema z namenom nadaljnjega razvoja vzgoje in izobraževanja

Prednostno področje 6: Vzgojno-izobraževalni sistem

Strateški cilj 6.1: Dograditi vzgojno-izobraževalni sistem

Podcilj 1: Nadgraditi sistem predšolske vzgoje

Podcilj 2: Nadgraditi sistem nacionalnega preverjanja znanja v osnovni šoli

Podcilj 3: Doseči večjezičnost učencev, dijakov in odraslih na različnih ravneh znanja jezikov

Podcilj 4: Nadgraditi sistem srednješolskega izobraževanja

Strateški cilj 6.2: Povečati javna sredstva za vzgojo in izobraževanje od vrtca do konca srednješolskega izobraževanja

Pri pripravi dokumenta so sodelovali člani delovne skupine za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja 2023–2033, predstavljeni v nadaljevanju.

Člani krovne **Delovne skupine za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja** so: dr. Janez Vogrinc, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, vodja; dr. Stanka Lunder Verlič, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, namestnica vodje; Jerneja Bone, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, namestnica vodje; Radmila Bikić Magdić, Glasbena šola Slovenska Bistrica, Zveza slovenskih glasbenih šol; Sašo Božič, OŠ Mengeš; mag. Nataša Bucik, Ministrstvo RS za kulturo; dr. Mara Cotič, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta; mag. Darja Harb, Šolski center Ptuj; mag. Denis Hofman, OŠ Križevci; dr. Milena Ivanuš Grmek, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta; Peter Jenič, Šolski center Novo mesto; dr. Mojca Juriševič, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; mag. Silvija Komočar, Vrtec Mavrica Brežice in Skupnost vrtcev Slovenije; dr. Janez Krek, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; dr. Stanka Preskar, Zavod RS za šolstvo; mag. Simona Rogič Ožek, CIRIUS Kamnik; dr. Andrejka Slavec Gornik, Državni izpitni center; mag. Andrej Sotošek, Andragoški center Republike Slovenije; dr. Marjan Šimenc, Pedagoški inštitut; Miran Štampihar, Srednja šola Jesenice; dr. Mojca Štraus, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; mag. Mateja Urbančič Jelovšek, OŠ Majde Vrhovnik; dr. Mihaela Zavašnik, Šola za ravnatelje, Zavod RS za šolstvo; dr. Amalija Žakelj, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta; Helena Žnidarič, Center RS za poklicno izobraževanje.

Člani podskupine **Družbeni razvoj ter vloga vzgoje in izobraževanja** so: dr. Janez Krek, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, vodja; dr. Marjan Šimenc, Pedagoški inštitut, namestnik; Anton Baloh, OŠ Vojke Šmuc; mag. Nataša Bucik, Ministrstvo za kulturo; mag. Darja Harb, Šolski center Ptuj; Peter Jenič, Šolski center Novo mesto; mag. Andrej Sotošek, Andragoški center Republike Slovenije; Helena Žnidarič, Center RS za poklicno izobraževanje.

Člani podskupine **Zagotavljanje varnega in spodbudnega okolja za optimalni razvoj posameznika** so: dr. Mojca Juriševič, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, vodja; mag. Simona Rogič Ožek, CIRIUS Kamnik, namestnica; mag. Nataša Bucik, Ministrstvo za kulturo; Sašo Božič, OŠ Mengeš; mag. Denis Hofman, OŠ Križevci; dr. Milena Košak Babuder, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; dr. Katja Košir, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta; dr. Ana Kozina, Pedagoški inštitut; dr. Janez Krek, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; dr. Stanka Lunder Verlič, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; dr. Maja Matrić, OŠ Cerklje ob Krki; dr. Stanka Preskar, Zavod Republike Slovenije za šolstvo; dr. Andrejka Slavec Gornik, Državni izpitni center; Boris Štih, Glasbena šola Fran Korun Koželjski Velenje; dr. Agata Zupančič, Ministrstvo za zdravje.

Člani podskupine **Poučevanje, učenje, spremljanje napredka ter preverjanje in ocenjevanje znanja** so: dr. Milena Ivanuš Grmek, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, vodja; mag. Mateja Urbančič Jelovšek, OŠ Majde Vrhovnik, namestnica; Jerneja Bone, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; dr. Mara Cotič, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta; Polona Češarek, Zavod Republike Slovenije za šolstvo; Peter Jenič, Šolski center Novo mesto; dr. Mojca Juriševič, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; Boris Klančnik, Center RS za poklicno izobraževanje; dr. Janez Krek, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; dr. Marta Licardo, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta; dr. Stanka Lunder Verlič, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; Adelija Perne, Srednja šola Izola, Zveza srednjih šol in dijaških domov Slovenije; dr. Igor Pesek, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; mag. Simona Rogič Ožek, CIRIUS Kamnik; dr. Andrejka Slavec Gornik, Državni izpitni center; dr. Marjan Šimenc, Pedagoški

inštitut; dr. Tina Štemberger, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta; Miran Štempihar, Srednja šola Jesenice; dr. Mojca Štraus, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.

Člani podskupine **Strokovni in karierni razvoj zaposlenih v vzgoji in izobraževanju** so: dr. Amalija Žakelj, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, vodja; Metka Podpečan, Glasbena šola Zagorje ob Savi, namestnica; dr. Silva Bratož, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta; mag. Darja Harb, Šolski center Ptuj; dr. Milena Ivanuš Grmek, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta; dr. Mojca Juriševič, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; mag. Silvija Komočar, Vrtec Mavrica Brežice in Skupnost vrtcev Slovenije; dr. Miha Lovšin, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; dr. Črtomir Matejek, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta; mag. Jana Ravbar, Center RS za poklicno izobraževanje; Urška Šraj, CMEPIUS; dr. Tina Štemberger, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta; Miran Štempihar, Srednja šola Jesenice; dr. Janez Vogrinc, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; dr. Mihaela Zavašnik, Zavod RS za šolstvo.

Člani podskupine **Sistem ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti** so: dr. Mojca Štraus, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, vodja; Tanja Taštanoska, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, namestnica; dr. Gašper Cankar, Državni izpitni center; Saša Grašič, Center RS za poklicno izobraževanje; mag. Silvija Komočar, Vrtec Mavrica Brežice in Skupnost vrtcev Slovenije; mag. Simona Rogič Ožek, CIRIUS Kamnik; dr. Simon Slokan, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; mag. Mateja Urbančič Jelovšek, OŠ Majde Vrhovnik; dr. Janez Vogrinc, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; dr. Mihaela Zavašnik, Zavod RS za šolstvo.

Člani podskupine **Vzgojno-izobraževalni sistem** so: dr. Janez Vogrinc, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, vodja; Beba Adamič Tomič, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; dr. Andreja Barle Lakota, upokojenka; mag. Stane Berzelak, Gimnazija Slovenj Gradec; Radmila Bikić Magdić, Glasbena šola Slovenska Bistrica, Zveza slovenskih glasbenih šol; mag. Darja Harb, Šolski center Ptuj; Darko Mali, Center RS za poklicno izobraževanje; Magdalena Međeral, Glasbena šola Franca Šturma Ljubljana; mag. Andrej Sotošek, Andragoški center Republike Slovenije; dr. Branko Slivar, Zavod RS za šolstvo; Nives Zore, Zavod RS za šolstvo; dr. Darko Zupanc, Državni izpitni center; mag. Renata Zupanc Grom, Zavod RS za šolstvo; Helena Žnidarič, Center RS za poklicno izobraževanje.

Prednostno področje 1: Družbeni razvoj ter vloga vzgoje in izobraževanja

Cilji vzgoje in izobraževanja 2. člena ZOVFI niso več v celoti ustrezni glede na sodobne izzive vzgoje in izobraževanja, zato predlagamo spremembe (podcilj 1). ZOVFI zdaj ne vključuje načela medsebojnega sodelovanja države, ustanov in strokovnjakov v podporo strokovnega dela v vzgoji in izobraževanju, zato predlagamo vsebine, ki določajo ta načela sodelovanja (podcilj 2).

Sodobni vzgojni in poučevalni izzivi v vrtcih in šolah so številni in kompleksni. Da bi se strokovni delavci kot posamezniki nanje lažje in kakovostneje odzivali, bi morala država strokovne delavce in ustanove podpirati z organiziranimi rešitvami, vzpostavljenimi na ravni ustanove, to je posameznega vrtca oziroma šole. V vrtcih in na ravni srednjega šolstva trenutno teh rešitev še ni, kar narekuje pripravo konceptov, spremembo zakonodaje in uvedbo delovanja posamezne ustanove prek vzgojnega načrta tudi na ravni vrtcev in srednjih šol, za osnovno šolo pa posodobitev koncepta in zakonodajnih rešitev ter uvajanje posodobitev v prakso.

Zakon o osnovni šoli zdaj določa, da mora osnovna šola vzgojno delovati na osnovi *vzgojnega načrta šole* (60.d člen ZOŠ). Namen vpeljave vzgojnega načrta osnovne šole leta 2008/09 je bil omogočiti večjo stopnjo strokovne avtonomije šole in učiteljev ter okrepiti vzgojno delovanje šol. Raziskava vzgojnih načrtov osnovnih šol deset let po uvedbi (Krek, Hodnik, Vogrinc 2019) je pokazala, da bi vzgojno delovanje prek vzgojnih načrtov šol zahtevalo: 1) ponovni premislek in nadgradnjo koncepta; 2) podporo v strokovnem poglobljanju šol v aktualne vzgojne izzive ter oblikovanju specifičnih vzgojnih in podpornih strategij, ki se razlikujejo glede na vsebinske razlike v razlogih za posamezne vzgojne izzive; 3) kontinuirano podporo države v izvajanju samoevalvacije šol, specifično na tem področju. Da bi odpravili pomanjkljivosti te rešitve, bi bilo treba konceptualno in vsebinsko (dopolnjevanje vzgojnih strategij v povezavah s poučevanjem in z inkluzijo) razširiti zdajšnji institucionalni okvir vzgojnega načrta osnovne šole. Trenutni koncept vzgojnega načrta osnovne šole delovanje ustanove načrtno usmerja le na področje vzgoje in s tem ostro ločuje vzgojo od poučevanja. Učitelj pomemben del vzgojne dejavnosti opravlja tudi s poučevanjem. Empirična raziskava je pokazala, da analizirani vzgojni načrti velike večine šol (97,5 % vzorca) ne pokažejo, da bi si šole aktivno zastavljale vprašanje, kako poučevanje in organiziranje učnih situacij lahko pomembno vpliva na vzgojno delovanje, in da bi načrtno razvijale strategije, ki merijo na vzgojne učinke poučevanja. Zato bi bilo treba spremeniti koncept usmerjanja perspektive šol v preozko razumevanje vzgoje, povezovati vzgojne in poučevalne strategije, ki odpravljajo težave v vedenju učencev in njihovem učenju, ter dopolnjevati preventivno in proaktivno delovanje s specifičnimi strategijami dela, ki povezujejo vzgojo, poučevanje in inkluzijo.

Bralna pismenost je ključna kompetenca, ki jo potrebujejo vsi državljani in ki je pomembna za uspešno spoprijemanje z družbenimi izzivi danes in v prihodnje. Vzgojno-izobraževalni proces bistveno vpliva na razvoj bralne pismenosti in bralne kulture, ki skupaj prispevata k razvoju vseh posameznikovih jezikovnih zmožnosti. Bralna pismenost in bralna kultura sta osnovi za razvijanje drugih specifičnih pismenosti, na primer digitalne, medijske, finančne itn., ki so ključne za posameznikov celostni razvoj in njegovo uspešno vključevanje v družbo. Rezultati nacionalnega preverjanja (NPZ), mednarodne raziskave bralne pismenosti četrtošolcev PIRLS 2021 in mednarodne raziskave PISA 2022 za Slovenijo kažejo, da so dosežki učencev in dijakov nižji v primerjavi z leti prej. Raziskava PISA 2022 je pokazala,

da je povprečni dosežek dijakinj in dijakov v Sloveniji pri bralni pismenosti (469 točk) leta 2022 za 26 točk nižji kot tisti leta 2018, kar predstavlja najnižji dosežek od leta 2006, ko se je Slovenija prvič vključila v raziskavo. Ti negativni trendi kažejo, da je v vzgojno-izobraževalnem sistemu treba sprejeti ukrepe, ki bodo zagotovili, da se negativni trendi obrnejo navzgor in ki bodo podpirali razvijanje spretnosti, zmožnosti, odnosa ter znanja, povezanega z branjem, tako da se vsem zagotovi dvig in razvoj bralne pismenosti in bralne kulture.

Družbene spremembe predmetu državljanska in domovinska vzgoja ter etika nalagajo dodatne naloge. Zahteve sodobne družbe poudarjajo trajnostni razvoj in globalno vzgojo, digitalizacijo in nujnost medijske vzgoje, etiko in refleksijo o dobrem življenju, ki pokažejo, da je treba dodatno pozornost posvetiti državljanski vzgoji. Na to opozarjajo tudi podatki mednarodne primerjalne raziskave državljanske vzgoje ICCS 2022. Skrb vzbujajoči so nekateri trendi na področju vrednot in stališč. 48 % fantov se je strinjalo s trditvijo, da so »moški bolje usposobljeni za politične voditelje kot ženske«. Več kot 30 % se jih je strinjalo s trditvijo, da se ženske ne bi smele ukvarjati s politiko. Več kot dve tretjini (69 %) učencev se je sicer strinjalo s trditvijo, da je demokracija najboljša oblika politične ureditve (mednarodno povprečje 74 %), a to pomeni, da se jih tretjina s tem ni strinjala. Ob tem je raziskava pokazala tudi padec znanja s področja državljanskega izobraževanja na raven, ki je bila dosežena leta 2009, tako da so se dosežki učencev v Sloveniji premaknili od nadpovprečnih v mednarodno povprečje, kar bi bilo nujno obrniti. Digitalizacija družbe je postala določujoči pojav v sodobnih družbah, ki vpliva na vsa področja življenja; med posebno izpostavljenimi vplivi je tudi vpliv digitalizacije na demokracijo. Raziskave kažejo, da digitalni mediji, povezani s padanjem zaupanja v klasične medije, spodkopavajo zaupanje v politiko in demokratične ustanove ter prispevajo k vzponu polarizacije in populizma v družbi. Iz tega sledi, da je treba na področju državljanske vzgoje v obdobju vzpona digitalizacije posebno pozornost posvetiti medijski vzgoji. Vzgoja je zato danes nujno tudi medijska vzgoja. Najprej zato, ker učenci živijo v medijskem svetu, nato zato, ker vzgoja poteka tudi s pomočjo medijev, in nato zato, ker vzgoja pripravlja za kompetentno rabo medijev. Analize in podatki tako kažejo, da predmet v obstoječem obsegu v novih razmerah ne more dobro opravljati niti dozdašnjih nalog. Iz tega sledi nujnost, da je treba to predmetno področje dodatno okrepiti.

Otroci in mladostniki v sodobni družbi vstopajo v digitalizirani svet, ki vpliva na vsakdanje družinsko življenje in celotno delovanje družbe. Naloga šolskega sistema je, da otrokom zagotovi vstopanje v digitalni svet skladno z njihovim razvojem. To pomeni, da jih glede na obdobje razvoja usposablja za razumevanje najrazličnejših vidikov delovanja digitalne tehnologije, za uporabo digitalne tehnologije pri učenju (za delo), da jih usposablja za varno uporabo te tehnologije in da deluje preventivno v preprečevanju zasvojenosti.

Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje ter Ministrstvo za kulturo si skladno z UNESCO, EU in z nacionalnimi dokumenti od leta 2006 prizadevata za sistemsko umestitev kulturno-umetnostne vzgoje v vzgojno-izobraževalni proces. Vzgoja in izobraževanje o umetnosti in v umetnosti ter z umetnostjo oziroma kulturno-umetnostna vzgoja (KUV) omogoča razvoj ustvarjalnega in kritičnega mišljenja, razvoj kompetence kulturna zavest ter izražanje socialno-čustvenih in drugih ključnih kompetenc 21. stoletja. KUV skozi spoznavanje, raziskovanje, doživljanje, osmišljanje ter sprejemanje kulture in umetnosti omogoča sporazumevanje, ustvarjanje in izražanje z različnimi umetniškimi jeziki, prispeva k razvoju posameznikovega dejavnega odnosa do umetnosti oz. kulture, spodbuja njegovo domišljijo, čuječnost, ustvarjalnost, iniciativnost, inovativnost, tolerantnost, motivacijo za učenje in raziskovanje ... Razvijanje

teh spretnosti in zmožnosti omogoča posameznikovo osebnostno rast, spodbuja različne načine mišljenja in ravnanja ter predstavlja osnovo za družbo, ki temelji na znanju, ustvarjalnosti in na strpnosti. Z načrtnim vključevanjem različnih področij KUV v vzgojno-izobraževalni proces otrokom in mladim zagotavljamo enake možnosti za dostopnost do kulture in umetnosti – sprejemanja, spoznavanja ter raziskovanja kulture in umetnosti pa tudi sporazumevanja, ustvarjanja in izražanja z različnimi umetniškimi jeziki (z besedo, s podobo, z zvokom, gibi). V vrtčevskem/šolskem okolju se KUV najceloviteje udejanja s sodelovanjem VIZ in strokovnih delavcev VIZ s kulturnimi ustanovami, z umetniki in delavci v kulturi v okviru kurikula ali predmetov oziroma vsebin s področij umetnosti, večpredmetnega pristopa k naravoslovnim in družboslovnim vsebinam, razširjenega programa, organizacije kulturno-umetniških dogodkov v VIZ in obiska kulturno-umetniških dogodkov v kulturnih ustanovah (predstav, razstav, koncertov itn.).

Strateški cilj 1.1: Sodobni temeljni cilji vzgoje in izobraževanja ter krepitev načel sistemskega sodelovanja v podporo strokovnemu delu

Podcilj 1: Prilagoditev ciljev sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji sodobnim izzivom skladno z nacionalnim programom

Ukrep:

- Sprememba Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja

Podcilj 2: Uvedba načel medsebojnega sodelovanja države, ustanov in strokovnjakov v podporo strokovnega dela v vzgoji in izobraževanju

Ukrep:

- Zagotavljati in spodbujati strokovnost ter strokovno avtonomijo, odgovorno in kakovostno pedagoško delovanje strokovnih delavcev, s tem da država, ustanove in strokovnjaki v svojem delovanju uveljavljajo naslednja načela sodelovanja:
 - državne in strokovne ustanove (ZRSŠ, CPI, ACS, RIC idr.) ter visokošolski zavodi spodbujajo medsebojno izmenjavo znanstvenih spoznanj in strokovnega znanja s sodelovanjem v izobraževalnih, raziskovalnih in v razvojnih projektih ter nudijo strokovno podporo za celovit karierni razvoj svojih zaposlenih;
 - država podpira visokošolske ustanove, ki izvajajo pedagoške študijske programe, da imajo raziskovalne, razvojne in izobraževalne projekte ter izvajajo prenos znanja v vzgojno-izobraževalno prakso;
 - izobraževalne in strokovne ustanove podpirajo kakovost poučevanja z organiziranjem prenosa kakovostnega poučevanja med učitelji, izmenjavo znanja, izkušenj, dobrih praks poučevanja, z organiziranjem strokovnega dialoga in sodelovanja pri spoprijemanju z izzivi v šolah, vrtcih in v šolskem sistemu.

Strateški cilj 1.2: Krepitev vzgojnega delovanja vrtcev in šol

Podcilj 1: Podpreti vzgojno delovanje vrtcev in šol s prenovo koncepta vzgojnega načrta osnovne šole ter pripravo konceptov vzgojnega načrta vrtca in vzgojnih načrtov srednjih šol

Ukrepi:

- Pripraviti koncept vzgojnega načrta vrtca in ga uveljaviti v zakonu.

- Opravi premislek koncepta vzgojnega načrta osnovne šole na osnovi obstoječih analiz, aktualnih vzgojnih, poučevalnih in inkluzivnih izzivov v šolski praksi ter ključnih konceptov, kot so: avtoriteta, skupne vrednote, dolžnosti in pravice, etično delovanje v vzgoji in poučevanju, preventivne splošne in specifične strategije dela z učenci, vzgojni ukrepi, prilagoditve psihosocialnemu razvoju učencev, partnersko sodelovanje s starši, strokovna avtonomija, vključujoča skupnost itn.
- Pripraviti spremembe in dopolnitve koncepta vzgojnega načrta osnovne šole in predlagane rešitve uveljaviti v zakonu.
- Pripraviti koncepte vzgojnega načrta za različne tipe srednjih šol in predlagane rešitve uveljaviti v zakonu.

Podcilj 2: Uvesti konceptualne in zakonske spremembe v delovanje vrtcev in šol ter organizirati strokovno podporo na vzgojnem področju

Ukrepi:

- Načrtno uvajati zakonske spremembe na področju vzgojnega delovanja v vrtce ter v osnovne in srednje šole s podporo strokovnih ustanov šolskega sistema ter širokim vključevanjem strokovnjakov kot zunanje strokovne podpore vrtcem in šolam v uveljavnem obdobju treh let (2025–2028).
- S kontinuirano podporo raziskavam in evalvacijam, z organizacijo izobraževanj in posvetov v obdobju veljave nacionalnega programa spodbujati delovanje vrtcev in šol na področjih avtoritete, vzgojnih učinkov poučevanja ter povezovanja vzgojnih, poučevalnih in podpornih strategij dela, vzgoje za človekove pravice kot skupne vrednote, dolžnosti do pravic, dolžnosti zaradi dolžnosti, vključujočih socialnih odnosov, v tipične pojave vedenja usmerjenih specifičnih strategij dela z učenci, načrtnega dela s starši (partnersko sodelovanje, dogovori o vzgojnem delu, pričakovanja šole, strokovna avtonomija učitelja in šole) itn.

Strateški cilj 1.3: Spodbujanje bralne pismenosti in bralne kulture

Podcilj 1: Spodbujati razvoj govora in drugih predbralnih zmožnosti v predšolskem obdobju: razvijati bralno pismenost in bralno kulturo v družini in vrtčevskem okolju

Ukrepi:

- Načrtno umeščati dejavnosti za spodbujanje razvoja in učenja govora malčkov in otrok na področjih besedišča, govornega razumevanja, rabe govora, metajezika; predbralnih in predpisalnih dejavnosti, kot so: razumevanje koncepta tiska, fonološko zavedanje, grafomotorika, pozorno poslušanje, vztrajati pri dejavnostih, vidno zaznavanje v načrt vrtca ter izvajanje teh aktivnosti pri delu vzgojiteljic z otroki.
- Ozaveščati starše o pomenu bralne pismenosti in bralne kulture, o razvijanju govornih in predbralnih zmožnosti pri malčkih in otrocih, pripovedovanja otrok in odraslih, branja odraslih otrokom (dialoško branje) ter vključevati starše in otroke v programe družinske pismenosti (npr. branje za znanje in branje za zabavo), zagotoviti sredstva za izvajanje teh programov kot javne službe.
- Načrtno in sistemsko podpirati vzgojiteljice v vrtcih pri načrtnem razvijanju govora in govornih ter predbralnih in predpisalnih spretnosti pri otrocih, načinov spremljanja razvoja zgodnje pismenosti malčkov in otrok, z izvajanjem kontinuiranih vsakoletnih izobraževanj preverjene kakovosti, razvojnih projektov.

- Ozaveščati starše o pravilni uporabi digitalnih tehnologij in nevarnostih ter negativnih učinkih njihove prezgodnje in pogoste rabe ter izražanje pričakovanj vrtca staršem.
- Zagotavljati pogoje na ravni vrtca in vrtčevskih oddelkov za spodbujanje zgodnje bralne pismenosti, zlasti stalna dostopnost do kakovostnih in raznolikih otroških knjig in revij ter drugih gradiv za simbolno izražanje malčkov, otrok (npr. knjižnica v vrtcu, knjižni kotiček v vrtčevskem oddelku, gradivo za risanje in pisanje, pripovedovalski kotiček), različne dejavnosti, ki spodbujajo vzpostavitev pozitivnega odnosa do branja in knjige, sodelovanje vrtca in bližnje splošne knjižnice (zagotavljanje dejavnosti: vrtec na obisku v knjižnici ter knjižnica na obisku v vrtcu – za vrtec brezplačno), skrb za večjo vključenost otrok v vrtec.

Podcilj 2: Dvigniti bralno pismenost in bralno kulturo v vseh vzgojno-izobraževalnih obdobjih (VIO) osnovne šole in v srednjih šolah

Ukrepi:

- Krepiti vlogo pisanja in tvorjenja besedil pri pouku, kar se sistemsko in načrtno spodbuja s pripravo strokovnih priporočil, spodbujanjem priprave in uporabe prenovljenih učbenikov, delovnih zvezkov in drugih gradiv, ki razvijajo razumevanje in pisanje celotnih povedi ter daljših sestavkov, s pripravo novih smernic za pripravo učbenikov in e-učbenikov, delovnih zvezkov ter vseh drugih gradiv, kontinuiranim izvajanjem projektov na tem področju in z izvajanjem stalnega strokovnega izobraževanja.
- Kakovostno opismenjevati v prvem VIO na osnovi ugotavljanja znanja oziroma spretnosti ter prilagajanja pouka glede na razvitost fonoloških in vidnih procesov (poznavanje črk), poznavanje koncepta tiska, grafomotorike (ki je zaradi uporabe digitalnih naprav vedno slabša), kar šola načrtno spodbuja v okvirih akcijskih letnih načrtov in procesov samoevalvacije in država z izobraževanjem bodočih strokovnih delavcev (učitelji, knjižničarji ...), z ozaveščanjem staršev o pomenu bralne pismenosti v šoli in z drugimi programi.
- Razvijati bralno pismenost pri vseh predmetih, ne le pri jezikovnih, kar se sistemsko in sistematično spodbuja prek udejanjanja skupnega cilja kurikula na tem področju, s pripravo strokovnih priporočil, kontinuiranim izvajanjem projektov na tem področju, z izvajanjem stalnega strokovnega izobraževanja, ki poudarjajo pomen branja, pisanja in dela z besedili pri pouku.
- Spodbujati, promovirati in podpirati bralno pismenost s spodbujanjem ugotavljanja dosežkov učencev, razprave in z iskanjem učinkovitih pristopov spodbujanja pismenosti učencev/dijakov z vidika posameznega učitelja ter šolskih dogovorov v okvirih letnega načrtovanja in samoevalvacije na šoli.
- Razvijati bralno kulturo in pozitiven odnos do knjige in literature (oz. raznovrstnega kakovostnega bralnega gradiva) v povezavi s šolskimi in splošnimi knjižnicami, z interesnimi/obšolskimi dejavnostmi, literarnimi krožki, s šolskimi glasili, z zagotovitvijo dostopnosti kakovostnih in raznolikih otroških in mladinskih knjig in revij pri pouku ter spodbujati učence/dijake k rednemu obiskovanju šolske in splošne knjižnice (izposoja knjig, različne dejavnosti šolske in splošne knjižnice, ki spodbujajo branje).
- Prenoviti učne načrte za učne jezike na posameznih ravneh srednješolskega izobraževanja (NPI, SPI, SSI), ki so v razvijanju bralne pismenosti in jezika prilagojeni posameznim programom.
- Odraslim, ki se vključujejo v formalne programe izobraževanja (osnovna šola za odrasle, srednješolski programi), zagotoviti ustrezno stalno podporo strokovnih delavcev na področjih ugotavljanja, spremljanja in podpore pri razvoju bralne pismenosti, omogočiti prilagoditve in

pripraviti kompenzatorne programe s področja bralne pismenosti oz. uporabiti potrjene javnoveljavne programe za področje razvoja bralne pismenosti za uspešno nadaljevanje in dokončanje šolanja.

Podcilj 3: Stalno preverjanje razvoja bralne pismenosti

Ukrepi:

- Spremljati razvoj pismenosti pri posameznem učencu in temu ustrezno (didaktično) prilagajati pouk: kontinuirano merjenje temeljnih elementov bralne pismenosti (branje, pisanje ...) s preizkusi, ki temeljijo na standardih znanja (vključno z minimalnimi) po posameznih razredih kot osnova za izvajanje diferenciranega ali individualiziranega poučevanja, ki vsakemu učencu omogoča napredovanje v bralni pismenosti.
- Zagotoviti merjenja bralne pismenosti na nacionalnih preverjanjih znanja na koncu vseh treh VIO v osnovni šoli, zagotoviti spremljanje znanja na področju bralne pismenosti učencev na šoli na osnovi rezultatov na nacionalnih preverjanjih znanja, maturi ter zaključnih izpitih in spodbujanje učinkovitih učnih pristopov v obliki razprave o bralni pismenosti učencev kot dela vsakoletne samoevalvacije šole.
- Kontinuirano evalvirati delovanje šolskega sistema na tem področju z merjenjem dosežkov učencev na področju bralne pismenosti v mednarodnih raziskavah pismenosti (PIRLS, PISA, PIAAC), s povezovanjem ugotovitev mednarodnih raziskav in rezultatov na NPZ, s posredovanjem rezultatov analiz šolam za oporo pri njihovi samoevalvaciji ter v oporo za načrtovanje stalnega strokovnega usposabljanja.
- Ugotavljati in zagotavljati ustrezne didaktične pristope na področju poučevanja slovenščine v izobraževanju odraslih na osnovi razprave o dosežkih izrednega formalnega izobraževanja in zagotovitve ločenih podatkov o rezultatih mature za redne in izredne (odrasle) dijake.
- Zagotavljati sredstva za raziskovanje vpliva vstopanja mladih v virtualni svet in vpliva digitalizacije, okrnjenosti branja in pisanja v novih digitalnih medijih ter podpirati raziskovanje kompleksnih učinkov digitalizacije v okviru (samo)evalvacije na sistemski ravni.

Strateški cilj 1.4: Krepitev državljske vzgoje in izobraževanja ter etike in krepitev medijske vzgoje

Podcilj 1: Krepitev vzgoje in poučevanja na področju državljske vzgoje ter izobraževanja in etike v vzgojno-izobraževalni vertikali z novimi vsebinami in s ciljem, da se obrnejo negativni trendi na področju dosežkov, vrednot in stališč

Ukrepi:

- Preučiti skrb vzbujajoče trende na področju vrednot in stališč (mednarodna primerjalna raziskava državljske vzgoje ICCS 2022 in druge) ter z načrtnim vzgojno-izobraževalnim delovanjem podpirati zaželeno vrednote in stališča učencev.
- Okrepiti državljsko vzgojo ter izobraževanje na področju družbenih ciljev trajnostnega razvoja in vsebin globalne vzgoje, ki učencem pomaga razumeti globalna vprašanja in jih pripravlja na državljanstvo v globaliziranem svetu, okrepiti vsebine etike za razumevanje urejanja družbenih odnosov (bioetike, medijske etike, etike digitalizacije, poslovne etike, medicinske etike itn.) in vprašanj, kaj je dobro življenje za vsakega posameznika, z umeščanjem teh vsebin v vzgojo in izobraževanje pri različnih predmetih v vzgojno-izobraževalni vertikali.

Podcilj 2: Okrepitev predmetnega področja ter umestitev sodobnih vsebin etike in medijske vzgoje v okviru predmetnega področja državljanske vzgoje in izobraževanja v osnovni šoli

Ukrepi:

- Okrepiti obvezni predmet *domovinska in državljanska kultura in etika* z eno dodatno uro v 7. razredu osnovne šole.
- Posodobiti učni načrt obveznega predmeta *domovinska in državljanska kultura in etika* v 7. in 8. razredu osnovne šole z medijsko vzgojo, ki ob klasičnih medijih omogoča razumevanje delovanja digitalnih medijev in njihovih vplivov, z vnašanjem vsebin sodobnih etičnih vprašanj in refleksije o dobrem življenju, z družbenimi cilji trajnostnega razvoja in globalne vzgoje, z vsebinami, ki podpirajo vključevanje v družbeno in politično življenje v sodobni demokratični družbi.

Strateški cilj 1.5: Razvoj digitalne izobraženosti (pismenosti)

Podcilj 1: Vključiti digitalno znanje kot večpredmetni del vzgoje in izobraževanja v Sloveniji

Ukrepi:

- Posodobiti Kurikulum za vrtce: celovit pregled področij dejavnosti in ciljev Kurikuluma za vrtce z opredelitvijo vloge vodstva, vzgojiteljev in staršev z vključitvijo zavedanja o digitalnih tehnologijah (brez uporabe tehnologij – digitalno brez digitalnega).
- Revidirati učne načrte v osnovnem in srednjem šolstvu: izvajanje celovitega pregleda in revidiranja učnih načrtov, da se digitalno znanje vključi kot integrirani del učnega procesa v različne predmete in programe, vključno z osnovami in z aplikacijami umetne inteligence.
- Zagotoviti učiteljem in učečim se dostop do sodobne računalniške opreme in programskih orodij, ki bodo omogočali učinkovito učenje in poučevanje z vključevanjem digitalnih orodij.
- Spodbujati večpredmetni pristop k učenju in poučevanju s pomočjo vključevanja digitalnih orodij ob upoštevanju dejstva, da se zahtevnejše vsebine in koncepti poučujejo v okviru predmeta računalništvo in informatika.
- Razviti metodologijo in standarde za ocenjevanje digitalnega znanja učencev in dijakov pri posameznih predmetih.

Podcilj 2: Uvesti preventivne programe za ozaveščeno in omejeno rabo otrok in mladine z vsebinami digitalnega sveta in izobraževanje za kibernetsko varnost kot pomembno vsebino v vzgojno-izobraževalni program osnovnih in srednjih šol v Sloveniji ter preventivne programe za starše in strokovne delavce v vrtcih in šolah

Ukrepi:

- Uvesti in izvajati celovite preventivne programe za digitalno varnost in zavedanje o digitalni odvisnosti: oblikovanje in uvedba obsežnih izobraževalnih vsebin, ki so prilagojene različnim starostnim skupinam in izobraževalnim ravnam. Programi naj osvetljujejo teme, kot so: digitalna zasvojenost, njene značilnosti, simptomi in potencialne posledice. Poleg tega naj se organizirajo interaktivne delavnice, seminarji in predavanja z vključevanjem strokovnjakov s področja digitalne zasvojenosti in kibernetske varnosti, namenjene ne le učencem in študentom, ampak tudi učiteljem, vzgojiteljem in staršem.

- Vzpostaviti podporne skupine in svetovalne storitve za učence, ki se spoprijemajo z izzivi digitalne odvisnosti: organizacija in vzdrževanje stalnih podpornih skupin in svetovalnih storitev na šolah, s čimer lahko učenci prejmejo pomoč in nasvete v povezavi z izzivi, ki jih prinaša digitalna zasvojenost. Organizacija srečanj za starše za izmenjavo izkušenj in nasvetov o digitalni zasvojenosti.
- Implementirati nacionalne in šolske kampanje za ozaveščanje o digitalni odvisnosti, spletnem nasilju in o kibernetiski varnosti.
- Organizirati izobraževalne programe in delavnice za odrasle o digitalni odvisnosti, kibernetiski varnosti in o etični uporabi digitalnih tehnologij.
- Razviti in implementirati učne vsebine za kibernetisko varnost v osnovnih in srednjih šolah.
- Vključiti praktične vaje in projekte v izobraževalni proces za kibernetisko varnost: razviti in integrirati praktične vaje in projekte v obstoječe učne načrte, ki bi učencem omogočili neposredno uporabo in preizkus njihovega znanja ter veščin na področju kibernetiske varnosti.

Podcilj 3: Umestitev temeljnih vsebin računalništva in informatike v izobraževanju po celotni vertikali
Ukrepi:

- Vključiti vsebine računalništva in informatike v 1.–4. in v 7.–9. razred osnovne šole: razširitev in poglobitev vsebin računalništva in informatike z uporabo inovativnih didaktičnih pristopov, ki spodbujajo razvoj računalniškega mišljenja in razumevanja osnovnih konceptov tehnologije brez neposredne uporabe oz. minimalne uporabe računalniških zaslonov (v obdobju do 4. razreda).
- Uvesti predmet računalništvo v 5. in 6. razred osnovne šole z namenom zagotavljanja temeljnega znanja o vlogi in vplivu računalništva v sodobni družbi. Predmet bi bil izveden v obsegu 105 ur, pri čemer bi 5. razred obsegal 1 šolsko uro tedensko, 6. razred pa 2 šolski uri. Učni načrt bi zajemal osnove računalniške pismenosti, etične in družbene vidike uporabe tehnologije, osnove varne uporabe interneta in digitalnih orodij ter uvod v računalniško razmišljanje in programiranje.
- Posodobiti učne načrte za izbirni predmet računalništvo v 7.–9. razredu osnovne šole.
- V predmet informatika v programu gimnazija vključiti nove vsebine s področja podatkov in umetne inteligence.
- Uvesti vsebine s področja digitalnih tehnologij v srednje strokovne šole.
- Uvesti 3-letni cikel (izvajanje, evalvacija in priprava novih vsebin, usposabljanje učiteljev za nove vsebine) posodabljanja vsebin s področja računalništva in informatike.

Podcilj 4: Razvoj in promocija izobraževanja o umetni inteligenci in njena vloga v izobraževanju v Sloveniji
Ukrepi:

- Vključiti vsebine o umetni inteligenci v srednje šole:
 - pripraviti nove vsebine za predmet informatika v srednjih šolah;
 - vključiti interaktivne in praktične projekte: učencem omogočiti, da sodelujejo v praktičnih projektih in eksperimentih, ki vključujejo uporabo UI, s čimer bi pridobili praktične izkušnje ter bolje razumeli potencial in omejitve te tehnologije.
- Promovirati znanje o umetni inteligenci:
 - razvijati in izvesti obsežne promocijske kampanje o UI v izobraževanju in širše, organizirati konference in seminarje o UI, vključevati praktične demonstracije in delavnice s področja UI, spodbujati sodelovanje med izobraževalnimi ustanovami in industrijo, uporabiti digitalne platforme za širjenje znanja o UI.

- Podpirati smiselno uporabo umetne inteligence v izobraževanju:
 - spodbujati in podpirati raziskovalne projekte na področju didaktične uporabe umetne inteligence v izobraževanju;
 - spodbujati razvoj in uporabo UI-orodij in platform za e-izobraževanje, ki omogočajo prilagajanje učnih vsebin in metod posameznim učencem;
 - izvajati pilotne projekte v šolah in izobraževalnih ustanovah, da se preizkusita učinkovitost in praktična uporabnost UI-rešitev.

Podcilj 5: Vodenje za razvoj digitalne izobraženosti

Ukrepi:

- Pripraviti in redno nadgrajevati digitalno strategijo na vsaki ustanovi, kar vključuje razvoj kratkoročnega in dolgoročnega načrta oz. prioritet na vseh ključnih področjih digitalnega izobraževanja ter njihovo promocijo na ustanovi in zunaj nje.
- Redno ozaveščati izobraževalce, raziskovalce, učeče se, starše in druge deležnike: informiranje in usposabljanje vseh ključnih deležnikov v izobraževalnem procesu o pomembnosti in vlogi digitalnega izobraževanja.
- Spodbujati in razvijati medinstitucionalno sodelovanje na področju digitalnega izobraževanja.

Strateški cilj 1.6: Razvijanje kulturne zavesti ter izražanja skozi spoznavanje, raziskovanje, doživljanje in sprejemanje kulture ter umetnosti

Podcilj 1: Krepitev kulturno-umetnostne vzgoje v vzgojno-izobraževalni vertikali s spoznavanjem vseh področij umetnosti in kulture ter omogočiti otrokom in mladim izražanje in ustvarjanje z različnimi umetniškimi jeziki

Ukrepa:

- V razvojnem in letnem delovnem načrtu VIZ posebej opredeliti načrtni razvoj KUV v VIZ, ki otrokom, učencem in dijakom v vzgojno-izobraževalnem procesu omogoči dostopnost, spoznavanje, sprejemanje, raziskovanje in ustvarjanje na različnih področjih kulture in umetnosti.
- Partnersko sodelovati s profesionalnimi kulturnimi ustanovami ter z umetniki in s kulturnimi delavci pri izvajanju kulturno-umetnostnih dejavnosti na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja:
 - omogočiti timsko delo strokovnih delavcev VIZ z umetniki in delavci v kulturi z različnih področij umetnosti in kulturne dediščine pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega procesa;
 - v okviru razširjenega programa, dni dejavnosti, obveznih izbirnih vsebin, interesnih dejavnosti omogočiti obiske kulturno-umetniških dogodkov (predstav, razstav, koncertov itn.) ter drugih kulturno-umetniških dejavnosti, ki otrokom in mladim omogočajo neposreden stik in izkušnjo z umetniki in delavci v kulturi.

Podcilj 2: Kulturno-vzgojne vsebine in dejavnosti z različnih področij umetnosti vključiti v različna področja/predmete v obveznem in razširjenem programu osnovnih šol ter v programe, obvezne izbirne vsebine oziroma interesne dejavnosti srednjih šol z namenom razvoja ustvarjalnosti, domišljije, pozornosti in kritičnega mišljenja ter medkulturnega razumevanja in socialne kohezije

Ukrep:

- Večpredmetni pristop: spodbujanje večpredmetnega pristopa k učenju in poučevanju – vzgoja in izobraževanje z umetnostjo

Podcilj 3: Razvoj podpornega okolja za kakovostno izvajanje kulturno-umetnostne vzgoje v vzgojno-izobraževalni vertikali s partnerskim sodelovanjem vrtcev, osnovnih in srednjih šol s profesionalnimi kulturnimi ustanovami, z umetniki in delavci v kulturi

Ukrepi:

- Zagotavljati ustrezne prostore v vzgojno-izobraževalnem zavodu ali lokalni skupnosti (kulturni dom, kulturna ustanova ...) in druge materialne pogoje, ki omogočajo ustvarjanje ter predstavljanje umetniških stvaritev otrok in mladih.
- Kulturno-umetniške dejavnosti ustrezno vključiti tudi v vzgojne načrte VIZ na področju preprečevanja za zdravje tvegane vedenja ter programov VIZ za krepitev socialnega in čustvenega razvoja otrok in mladostnikov ter klime v skupini oz. oddelku.
- Krepitev šole kot kulturno stičišče v kraju v povezovanju s kulturnimi ustanovami, z umetniki in delavci v kulturi ter lokalno skupnostjo.

Prednostno področje 2: Zagotavljanje varnega in spodbudnega okolja za optimalni razvoj posameznika

Prednostno področje opredeljujejo štirje sklopi strateških ciljev, ki so bili na podlagi analize obstoječega stanja v vzgoji in izobraževanju prepoznani kot nacionalno temeljni. Poudarjeno je s strokovnimi izsledki utemeljeno kontinuirano spodbujanje psihosocialnega razvoja otrok in mladostnikov po vzgojno-izobraževalni vertikali in skladno z vzgojno naravnostjo sodobnih vzgojno-izobraževalnih zavodov. Poudarjeno je inkluzivno odzivanje na raznolikost otrok in mladostnikov v vzgojno-izobraževalnem sistemu. Naslovljeno je spodbujanje ustvarjalnega mišljenja in gradnje ustvarjalne skupnosti za prožno znanje, dobrobit posameznika in družbe ter ustrezno spoprijemanje z izzivi sobivanja v sodobnem svetu pa tudi podpora razvoju zdravega življenjskega sloga, ki je usmerjen na krepitev vedenjskih vzorcev, ki spodbujajo telesno in duševno zdravje.

Za kakovostno učenje in znanje je pomembno psihosocialno okolje, ki zagotavlja fizično in psihološko varnost, sprejetost, vključenost in ustrezne učne spodbude za optimalen celostni razvoj posameznika. V osrednjih konceptualnih in pravnih podlagah, na katerih temelji nacionalni vzgojno-izobraževalni sistem, so cilji vzgojno-izobraževalnih zavodov jasno opredeljeni; poleg učnih ciljev so opredeljeni tudi vzgojni cilji, ki naslavlajo pogoje za zagotovitev varnega in spodbudnega učnega okolja. Prepoznani prednostni problem je, da se ti cilji v pedagoški praksi uresničujejo stohastično, implicitno, pogosto v obliki prikrita kurikuluma in nepovezano z učnimi cilji. Poleg tega vzgojnih ciljev, vezanih na socialni in čustveni razvoj, ni mogoče spremljati, preverjati in evalvirati z enakimi postopki kot večino učnih ter na telesni in gibalni razvoj vezanih ciljev. Zato je tudi težko oceniti, v kolikšni meri je obstoječi vzgojno-izobraževalni sistem dejansko uspešen pri uresničevanju vzgojnih ciljev, še posebej na področju socialnega in čustvenega učenja, ki je pomembno za posameznika in družbo, saj določa kakovost medosebnih odnosov, sodelovanja in delovanja v skupnosti. Posledica je, da polni potencial za namerne, sistematične in za reflektirane podpirne pristope za uresničevanje vzgojnih, na socialni in čustveni razvoj vezanih ciljev v vrtcih in šolah ostaja delno neizkoriščen, vzgojna problematika pa je v zadnjem obdobju v porastu, na kar kažejo tudi ugotovitve mednarodnih raziskav, ki vključujejo nekatere kazalnike psihosocialne dobrobiti otrok in mladostnikov (npr. ICCS, PIRLS, PISA in TIMSS; HBSC).

Za krepitev sistematične podpore vzgojnemu delovanju vzgojno-izobraževalnih zavodov so ključni odnosnokompetentni strokovni in vodstveni delavci, zato je nujno vzpostaviti podpirne mehanizme za krepitev njihove odnosne kompetentnosti. Ta je pomembna za njihovo lastno zadovoljstvo in učinkovitost pri delu ter varovanje pred stresom in izgorelostjo ter za strokovno ustrezno vzgojno delovanje, ki je predpogoj za konstruktiven – spodbuden, podporen in vključujoč – odnos z otroki in mladostniki ter za vodenje skupin oz. oddelkov na način, da se podpre vključujoča socialna klima. Odnosno kompetentnost strokovnih in vodstvenih delavcev je mogoče ustrezno razvijati s podporo njihovim čustvenim in socialnim kompetencam v zanje varnem in spodbudnem delovnem okolju. Zato je treba te kompetence razvijati v vsakodnevnih vzgojno-izobraževalnih situacijah, ko prihaja do socialnih in čustvenih izzivov ter drugih priložnosti za poučevanje. Če želijo vzgojno-izobraževalni zavodi to doseči, morajo na ravni vzgojno-izobraževalne kulture usvojiti oziroma okrepiti svoja prepričanja in pedagoške prakse na način, da jim socialne in čustvene kompetence ne predstavljajo več samo posameznega samostojnega programa ali vsebine, ki jo je treba izvesti, ampak nov, kakovostnejši način

učenja in poučevanja v delovnem vsakdanjiku in ob zavedanju, da skupina in konstrukcija odnosov v skupini predstavljata tudi model konstrukcije prihodnjih odnosov v družbi.

Sistematična podpora socialnemu in čustvenemu učenju dokazano vodi v kakovostnejše znanje, manj težav na področju čustvovanja in vedenja (npr. medvrstniškega nasilja), k večji pripadnosti vzgojno-izobraževalnemu zavodu in inkluzivnejšemu vzgojno-izobraževalnemu okolju. Zadnje je še posebej pomembno v zdajšnjem času, ki ga opredeljuje vse večja raznolikost otrok in mladostnikov v posameznem oddelku vrtca ali šole zaradi raznolikosti njihovega socialno-ekonomskega in kulturnega ozadja ter individualnih značilnosti (predznanje, zmožnosti, motiviranost idr.). Strokovni delavci v pedagoški praksi na podlagi lastnih izkušenj in izsledkov mednarodnih raziskav opozarjajo, da vzgojno-izobraževalni zavodi zadnja leta ne uspejo več ustrezno opravljati svoje kompenzacijske varovalne funkcije ter ponekod celo krepijo razlike med otroki in mladostniki ter zato postajajo čedalje bolj nepravilni do velike skupine otrok in mladostnikov, namesto da bi smiselno izkoriščali različne vsebine in načine naslavljanja raznolikosti in podpore celostnemu razvoju, kot bi to bilo mogoče skozi vsebine kurikuluma, umetniške, gibalne in druge aktivnosti.

Krepitev inkluzivne naravnosti na področju vzgoje in izobraževanja celostno odgovarja na vprašanje, kako se kakovostno prilagajati in odzivati na raznolikost otrok in mladostnikov v njihovem socialnem, čustvenem, telesnem, gibalnem ter spoznavnem razvoju in značilnostih ter glede na okolja, iz katerih prihajajo. Inkluzivna naravnost zavezuje k vzpostavljanju takšnih medosebnih odnosov ter okolja – fizičnega, metodično didaktičnega, kurikularnega in socialnega –, da bodo imeli vsi otroci in mladostniki možnost za participacijo in sodelovanje skladno s svojimi zmožnostmi in posebnostmi na način, da razvijajo svoje potenciale, identiteto in dobrobit, usvajajo kakovostno znanje, razvijajo ustvarjalnost in prispevajo h gradnji socialno vključujoče skupnosti (interesna druženja, medsebojno povezovanje, solidarnost).

Sodobne opredelitve inkluzivnosti se nanašajo na prepoznavanje in odstranjevanje ovir za vključevanje ter sprejetost vseh v vzgojno-izobraževalnih okoljih in njihovo aktivno participacijo pri vzgojno-izobraževalnih dejavnostih, s posebnim poudarkom na vključevanju tistih, ki se spoprijemajo z ovirami, s težavami in z motnjami na področju učenja in/ali medosebnih odnosov. Gre za proces, ki vpliva na vse otroke in mladostnike ter obenem poudarja vključevanje vseh odraslih – staršev, skrbnikov, strokovnih delavcev in drugih zaposlenih, politikov – pri odločanju in delovanju znotraj vzgojno-izobraževalne inkluzivne dinamike.

Vzgojno-izobraževalni sistem je danes pred še posebej odgovorno nalogo, saj s svojo vzgojno-izobraževalno funkcijo ključno prispeva k razumevanju interseksionalnosti in inkluzivni naravnosti celotne družbe: njegova naloga je, da sooblikuje politike inkluzivnosti. S tem namenom je treba oblikovati nacionalno zavezo na področju vzgoje in izobraževanja, ki krovno naslavlja krepitev inkluzivne naravnosti, ter jo implementirati na različne ravni vzgoje in izobraževanja vse do izvedbenega dela, pri čemer je v ospredju večstopenjsko odzivanje na raznolikost otrok in mladostnikov, ki se socialno povezujejo v inkluzivne skupnosti za uspešno sobivanje in doseganje svojih učnih potencialov.

Za obstoj in razvoj družba potrebuje ustvarjalne pristope in rešitve, s katerimi se lahko prožno in optimalno prilagaja na nove, nepredvidljive situacije ter spoprijema s kompleksnimi problemi, ki jih

prinaša sodoben način življenja. Ustvarjalno mišljenje kot najvišja stopnja človekovega mišljenja zagotavlja nove, izvirne in smiselne rešitve, tj. v obliki reševanja problemov, inovacij in invencij. Raziskovalni izsledki v mednarodnem prostoru kažejo, da je ustvarjalnost pomembno povezana z značilnostmi kakovostnega učenja (pozornost, notranja motiviranost, učenje z razumevanjem, trajnostno znanje) in zdravim odraščanjem; prispeva k učni uspešnosti, delovni učinkovitosti ter h kakovosti življenja posameznika in družbe.

Kljub prepoznani vrednosti ustvarjalnosti za učenje, znanje in celostni razvoj otrok in mladostnikov v Sloveniji (še) ni empiričnih podlag, na katere bi se bilo mogoče opreti pri pripravi akcijskega načrta, obstajajo pa nekateri posredni dokazi in posamezne strokovne izkušnje (npr. prepoznana instrumentalna vrednost znanja, tekmovanje za ocene, preveliki pritiski, nezadovoljstvo), ki kažejo, da učna klima v vzgojno-izobraževalnih zavodih ni ustvarjalno spodbudno naravnana, prav tako se obstoječi vzgojno-izobraževalni sistem ne posveča gradnji ustvarjalne učeče se vključujoče skupnosti v vzgojno-izobraževalnih zavodih ter ozaveščanju o pomenu ustvarjalnosti za posameznika in družbo v strokovni javnosti in drugih javnostih. Ker je ustvarjalni potencial pri vseh otrocih in mladostnikih mogoče spodbujati, je pomembno, da se spodbujanje ustvarjalnosti jasno naslovi in sistematično uresničuje v celotnem vzgojno-izobraževalnem sistemu.

Poleg krepitve socialnega in čustvenega učenja, odnosno kompetentnosti strokovnih delavcev in inkluzivne naravnosti vzgojno-izobraževalnega prostora, kar vse spodbuja duševno zdravje, je za celostni razvoj otrok in mladostnikov nujna tudi skrb za telesno zdravje. Človek je celostno bitje, zato je skozi odraščanje še posebej pomembno, da je v vzgojno-izobraževalnem okolju strokovna pozornost naravnana v podporo celostnemu razvoju otrok in mladostnikov ter krepitvi njihove psihosocialne in telesne dobrobiti. Telesno dobrobit je v različnih vzgojno-izobraževalnih obdobjih mogoče krepiti s spodbujanjem gibanja, z zmanjšanjem časa sedenja, razvijanjem zdravih spalnih in prehranskih navad ter z ozaveščanjem pomena skrbi za lastno zdravje in varnost. Ko naštetim telesnim sestavinam dodamo še skrb za psihosocialno dobrobit ter usvajanje znanja o oblikah in stopnjah različnih zasvojenosti ter o tem, kako se jim izogniti in kako jih preprečiti, prednostno poudarimo spodbujanje zdravega življenjskega sloga.

Strateški cilj 2.1: Podpreti psihosocialni razvoj otrok in mladostnikov

Podcilj 1: Okrepiti odnosno kompetentnost strokovnih in vodstvenih delavcev

Ukrepi:

- Opredeliti odnosno kompetentnost strokovnih in vodstvenih delavcev na deklarativni in izvedbeni ravni.
- Umestiti odnosno kompetentnost strokovnih delavcev med splošne (generične) kompetence vseh diplomantov – strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju – v pedagoške študijske programe.
- Izdelati merila za presojo kakovosti programov za krepitev odnosne kompetentnosti v okviru stalnega strokovnega spopolnjevanja. Prednost naj imajo dolgotrajnejša že evalvirana izobraževanja z dokazano učinkovitim prenosom v prakso, ki so zasnovana tako, da so med izobraževanjem udeleženci sami deležni izkušnje podpore socialnemu in čustvenemu učenju ter odnosnih kompetenc.

- Pripraviti strokovne smernice o vključevanju odnosne kompetentnosti za vzgojno-izobraževalne zavode in podporne ustanove za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti.
- Okrepiti multidisciplinarnost svetovalne službe in prilagoditi normative za intenziviranje razvojno-preventivnih dejavnosti za podporo odnosne kompetentnosti strokovnih in vodstvenih delavcev.

Podcilj 2: Podpreti socialno in čustveno učenje otrok in mladostnikov

Ukrepi:

- Umetiti podporo socialnemu in čustvenemu učenju otrok in mladostnikov med splošne (generične) kompetence vseh diplomantov – strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju v pedagoških študijskih programih.
- Pripraviti strokovne smernice o vključevanju podpore socialnemu in čustvenemu učenju za vzgojno-izobraževalne zavode in podporne ustanove.
- Okrepiti vsebine s področja socialnega in čustvenega učenja otrok v Kurikulumu za vrtce ter v učnih načrtih in katalogih znanj.
- Izboljšati povezave med učnimi in vzgojnimi cilji oz. cilji, vezanimi na socialno in čustveno učenje, z ustrezno komunikacijo in metodično-didaktičnimi pristopi.
- Umetiti v predmetnik za osnovno in srednjo šolo eno šolsko uro oddelčne skupnosti tedensko, ki bo namenjena tudi socialnemu in čustvenemu učenju in krepitvi skupnosti.
- Vključiti eno šolsko uro tedensko v obseg dela učiteljev razrednikov v osnovni in srednji šoli za krepitev socialnega in čustvenega učenja v obliki individualnih pogovorov ali dela v manjših skupinah in dopolniti Programske smernice za delo oddelčnega učiteljskega zbora in razredne skupnosti v osnovnih in srednjih šolah ter v dijaških domovih.
- Dodati en dan dejavnosti za krepitev socialnega in čustvenega učenja v predmetnik osnovne in srednje šole.
- Vključiti vsebine s področja psihosocialnega razvoja otrok in mladostnikov v vzgojni načrt za predšolsko vzgojo ter osnovno in srednjo šolo.
- Razviti kazalnike psihosocialne dobrobiti otrok in mladostnikov ter klime v skupini oz. oddelku in na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda za pripravo evalvacijskih orodij in nadaljnji razvoj kakovosti.
- Izdelati merila za presojo kakovosti izobraževalnih programov za podporo socialnemu in čustvenemu učenju v okviru stalnega strokovnega spopolnjevanja strokovnih delavcev.
- Okrepiti partnersko sodelovanje pri socialnem in čustvenem učenju otrok in mladostnikov, pri čemer je treba posebno pozornost nameniti sodelovanju s starši v smeri njihovega ozaveščanja o ciljih vzgojnega delovanja in njihovega aktivnega vključevanja v vzgojno delovanje vzgojno-izobraževalnih zavodov.
- Izboljšati partnersko sodelovanje vzgojno-izobraževalnih zavodov s strokovno ustreznimi zunanji ustanovami na področju krepitve psihosocialnih in prosocialnih spretnosti otrok in mladostnikov z inovativnimi pristopi.

Strateški cilj 2.2: Okrepiti inkluzivno naravnost

Podcilj 1: Okrepiti inkluzivno naravnost na ravni sistema

Ukrepi:

- Pripraviti nacionalni strateški dokument o inkluzivni naravnosti skladno z ukrepi, predvidenimi v nacionalnem programu, ki se nanašajo na raznolikost v vzgoji in izobraževanju, in ga umestiti v zakonodajne dokumente po celotnem sistemu.
- Ustanoviti samostojno notranjo organizacijsko enoto na resornem ministrstvu ter v njenem okviru celotno opredeliti posamezne podenote za različna področja inkluzivnega delovanja po celotnem vzgojno-izobraževalnem sistemu.
- Okrepiti medresorsko usklajevanje pri izvajanju zakonov.
- Vzpostaviti strokovno koordinacijo s predstavniki različnih deležnikov za sistematično povezovanje in sodelovanje za posamezna področja inkluzivnega delovanja.
- Pripraviti protokole sodelovanja med vzgojno-izobraževalnimi zavodi in strokovnimi ustanovami za podporo inkluzivni naravnosti (npr. strokovni centri, centri za zgodnjo obravnavo, svetovalni centri, centri za socialno delo, vzgojne posvetovalnice, nevladne organizacije).
- Zagotoviti samoevalvacijo sistema na področju inkluzivnosti.

Podcilj 2: Okrepiti inkluzivno naravnost na ravni vzgojno-izobraževalnih zavodov

Ukrepi:

- Pripraviti večstopenjski model podpore in pomoči kot odziv na raznolikost za vse otroke, mladostnike in odrasle, ki potrebujejo prilagoditve na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja po zgledu obstoječega petstopenjskega modela pomoči.
- Urediti zakonodajne dokumente skladno z večstopenjskim modelom podpore in pomoči po celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja, vključno z enotnim dokumentom za načrtovanje prilagoditev in spremljanje dela posameznika.
- Umestiti večstopenjski model podpore in pomoči ter vsebine za krepitev vključujoče skupnosti v vzgojni načrt vzgojno-izobraževalnih zavodov ter skupne cilje v učnih načrtih in katalogih znanj.
- Povezati večstopenjski model podpore in pomoči s samoevalvacijo ter z ugotavljanjem in zagotavljanjem kakovosti.
- Pripraviti predlog za vključevanje drugega učitelja oz. ustreznega strokovnega delavca v vse tri razrede prvega triletja osnovne šole na podlagi analize potreb.
- Izbrati prednostne vsebine/module stalnega strokovnega spopolnjevanja in pedagoško-andragoškega izobraževanja, študijskih skupin za vse strokovne delavce o inkluzivni naravnosti: pozitivna stališča, kultura raznolikosti, didaktično prilagajanje in odzivnost na raznolikost, socialno vključevanje in povezovanje, socialno in čustveno učenje, odnosna kompetentnost, vodenja skupin, uravnavanje skupinske dinamike, spodbujanje ustvarjalnosti in specifična izobraževanja za otroke s posebnimi potrebami, nadarjene in priseljence.

Podcilj 3: Okrepiti inkluzivno naravnost za otroke, mladostnike in za odrasle s posebnimi potrebami

Ukrepi:

- Evalvirati učinke Zakona o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami in Zakona o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju ter sprejeti potrebne podzakonske akte in izboljšave zakonov.
- Spremeniti in preimenovati Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami skladno z nacionalnim strateškim dokumentom o inkluzivni naravnosti na področjih:

- dodatna strokovna pomoč (učno pomoč bolj usmeriti v skupino, omogočiti sistemizacijo delovnega mesta, ukiniti obstoječo svetovalno storitev in povečati delež svetovalne službe);
 - spremljevalci (opredeliti vlogo in naloge, fizično pomoč in izobražbeno raven);
 - postopek usmerjanja (okrepiti zgodnejšo večstopenjsko podporo, skrajšati postopek usmerjanja);
 - strokovni centri (vloga, naloge, pomoč mobilnih timov);
 - poimenovanje skupin otrok s posebnimi potrebami (vidik potreb, potencialov, sopoajavnost);
 - vzpostavitev baz podatkov in drugo.
- Vključiti pravico do prilagoditev odraslih oseb s posebnimi potrebami v izobraževanje odraslih v Zakon o izobraževanju odraslih.
 - Izvesti evalvacijske študije in analize za ustrezno načrtovanje vzgoje in izobraževanja za otroke s posebnimi potrebami.
 - Posodobiti Navodila za izvajanje programov s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja skladno z nacionalnim programom.
 - Povezati izvajanje prilagajanja poučevanja in učenja ter izvajanje individualiziranega programa za otroke s posebnimi potrebami s samoevalvacijo ter z ugotavljanjem in zagotavljanjem kakovosti.
 - Uvesti s poskusom občasno in/ali trajno izvajanje hkratnega izvajanja programa osnovne šole in prilagojenih programov na ravni enakovrednega in nižjega izobrazbenega standarda z zmanjšanim normativom v oddelku, dvema strokovnima delavcema v razredu – učitelj in učitelj s specialnim znanjem ter drugi strokovni delavec v prvem razredu.
 - Vzpostaviti mrežo šol za hkratno izvajanje več programov.
 - Vključiti v večji meri starše, otroke, mladostnike in odrasle v načrtovanje, spremljanje in v evalvacijo individualiziranega programa.
 - Oblikovati izhodišča za sistematično učenje spretnosti na področju socialnega in čustvenega učenja za vse, ki potrebujejo intenzivnejšo podporo na področju vključevanja.
 - Vzpostaviti modele prehoda med različnimi ravni vzgoje in izobraževanja ter na trg dela.

Podcilj 4: Okrepiti inkluzivno naravnost za nadarjene otroke in mladostnike

Ukrepi:

- Pripraviti programske smernice za obravnavo nadarjenih otrok in mladostnikov na področju vzgoje in izobraževanja, jih sistemsko umestiti in zagotoviti proračunska sredstva za njihovo izvajanje.
- Vzpostaviti koordinacijsko središče (podenota v okviru predlagane enote za inkluzivnost) za vzgojo in izobraževanje nadarjenih, s strokovno in koordinacijsko vlogo na ravni resornega ministrstva.
- Uskladiti zakonodajne dokumente s programskimi smernicami, ki urejajo vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi otroki in mladostniki, ter zagotoviti njihovo uresničevanje: Zakon o vrtcih, Zakon o osnovni šoli, Zakon o gimnazijah, Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva in druge zakonodajne dokumente ter pripraviti manjkajoče dokumente.
- Omogočiti ustrezno strokovno izpopolnjevanje strokovnim delavcem koordinatorjem za delo z nadarjenimi in vključiti koordinatstvo v njihovo delovno obveznost.
- Izdelati merila za presojo kakovosti programov izobraževanj za vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi v okviru stalnega strokovnega spopolnjevanja strokovnih in vodstvenih delavcev.

- Opredeliti in finančno ovrednotiti status notranjih (šolskih) in zunanjih (projektnih, ekspertnih) mentorjev nadarjenim skladno s programskimi smernicami.
- Institucionalizirati partnersko sodelovanje med vzgojno-izobraževalnimi zavodi in zunanjimi ustanovami, ki izvajajo strokovno ustrezno kakovostne dejavnosti ali programe za nadarjene, ter urediti njihovo financiranje iz proračunskih sredstev.
- Izdelati orodja za spremljanje in evalvacijo (formativno in sumativno) obravnave nadarjenih znotraj vzgojno-izobraževalnega sistema in zunaj njega.

Podcilj 5: Okrepiti inkluzivno naravnost za priseljence

Ukrepi:

- Omogočiti obvezno in inkluzivno umeščeno dopolnilno izobraževanje začetnega pouka učnega jezika za priseljence, katerih materni jezik ni slovenski oz. učni, ter za vse iz drugih tuje govorečih družin, ki niso opolnomočeni v učnem jeziku in se prvič vključujejo v vzgojno-izobraževalni sistem Republike Slovenije, organizirano v začasnih dodatnih, intenzivnih, strnjenih programih učenja jezika v časovnem okviru rednega pouka v šoli, v katero je vpisan, ali v okviru redne dejavnosti vrtca, ki ga obiskuje.
- Sistemizirati delovno mesto za učitelja začetnega pouka slovenščine, tudi ob manjšem številu od devet vključenih otrok in mladostnikov v osnovni šoli.
- Sistemizirati delovno mesto za učitelja začetnega pouka slovenščine ali povečati urne postavke za strokovni kader za učenje slovenščine v srednji šoli.
- Oblikovati predloge in rešitve ter sprejeti normative in podlage za začetno učenje slovenščine kot drugega tujega jezika v predšolski vzgoji.
- Povečati število ur učenja slovenščine in možnost izvedbe učenja tudi v drugem šolskem letu po vključitvi v osnovno šolo.
- Zagotoviti dodatne ure slovenščine za priseljence tudi v drugem letu vključitve v srednjo šolo.
- Omogočiti vključevanje v intenzivni tečaj slovenščine in k dodatnim uram slovenščine tudi za dijake in odrasle začetnih letnikov, ki so se predhodno vključili v zadnji razred osnovne šole.
- Zagotoviti možnost, da otroci oz. mladostniki priseljenci, ki se prvič vključijo v osnovno šolo v Republiki Sloveniji, v drugem ocenjevalnem obdobju lahko neocenjeni napredujejo v naslednji razred tudi v naslednjem šolskem letu, razen v 9. razredu, ko gre za prehod iz osnovne v srednjo šolo.
- Omogočiti izbiro med poukom drugega tujega jezika in poglobljanjem slovenskega jezika ali maternega jezika v obdobju obveznega poučevanja drugega tujega jezika s ciljem podpore večjezičnosti učenca, katerih materni jezik ni slovenski oz. učni.
- Zagotoviti povečano število vpisnih mest v programih nižjega poklicnega izobraževanja za priseljence z dokončano osnovnošolsko obvezo.
- Posodobiti programske smernice za vključevanje priseljencev in vzgojno-izobraževalno delo z njimi skladno z nacionalnim programom.

Podcilj 6: Okrepiti inkluzivno naravnost na ravni sodelovanja s starši in z lokalnim okoljem

Ukrepi:

- Oblikovati etični kodeks in protokol o medsebojnem sodelovanju in komuniciranju staršev ter strokovnih in vodstvenih delavcev z namenom vključevanja.

- Okrepiti vključevanje staršev v pripravo in podporo pri izvajanju vzgojnega načrta vzgojno-izobraževalnih zavodov.
- Razširiti ponudbo programov za starše in jih povezati z dejavnostmi šole: izobraževanje, podporne skupine, svetovanje, tematska srečanja za krepitev inkluzivne naravnosti.
- Pripraviti protokole sodelovanja med vzgojno-izobraževalnimi zavodi in lokalnimi skupnostmi pri krepitvi inkluzivne naravnosti na področju socialnega vključevanja, skupnih projektov, medsebojnega sodelovanja pri skupnih akcijah, kulturnem, športnem ter umetnostnem udejstvovanju in drugo.

Strateški cilj 2.3: Vzpostaviti ustvarjalno vzgojno-izobraževalno skupnost

Podcilj 1: Zagotoviti pogoje, ki spodbujajo ustvarjalno klimo in gradnjo skupnosti

Ukrepi:

- Okrepiti značilnosti učnega okolja, ki spodbuja razvoj ustvarjalnega mišljenja: spodbujanje radovednosti, dialoga, zaupanja, prevzemanja tveganja, tolerantnosti do napak, sodelovanja, medsebojne pomoči in podpore, podpore idejam, samostojnosti pri odločanju, zmanjševanje časovnega pritiska in napetosti, spoprijemanje z ovirami, neuspehi in uspehi.
- Zagotoviti prostorske, časovne in materialne pogoje za različna trajnostno naravnana področja ustvarjanja v vzgojno-izobraževalnih zavodih (jezikovno, umetniško, naravoslovno, gibalno, socialno, humanistično, matematično, tehniško, družboslovno in druga).
- Zagotoviti, da so vse šolske knjižnice tudi kulturno-informacijsko središče šole.
- Omogočiti pogoje vzgojno-izobraževalnim zavodom za partnersko sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki z različnih področij ustvarjalnosti.
- Okrepiti vlogo staršev in širše javnosti pri zagotavljanju ustvarjalnega okolja.

Podcilj 2: Umestiti ustvarjalne procese in ustvarjalne dosežke med cilje v Kurikulum za vrtce, učne načrte osnovne in srednje šole ter v kataloge znanj za srednje šole

Ukrepi:

- Okrepiti ustvarjalne pristope v vzgojno-izobraževalnem procesu za doseganje višjih ravni učnih ciljev ter povezovanja učnih in vzgojnih ciljev po celotnem sistemu.
- Vključiti cilje, ki spodbujajo ustvarjalnost, na vsa področja dejavnosti predšolske vzgoje, v vse učne načrte in kataloge znanja.
- Vključiti cilje, ki spodbujajo ustvarjalnost, na področja dejavnosti razširjenega programa osnovne šole, izbirnih vsebin in interesnih dejavnosti srednje šole.

Strateški cilj 2.4: Podpreti razvoj zdravega življenjskega sloga

Podcilj 1: Zagotoviti pogoje za dobro duševno in telesno zdravje

Ukrepi:

- Povečati skrb za učno okolje, ki spodbuja gibanje in telesno dejavnost kot skrajšanje časa neprekinjenega sedenja, poučevanje z gibanjem pri vseh dejavnostih, učnih predmetih in programskih enotah ter dodatne aktivnosti, ki podpirajo telesno dejavnost (minuta za gibanje, rekreativni odmori, spodbujanje aktivnega prihoda v šolo).
- Krepiti zdravo spanje in počitek z razvojem izobraževalnih programov o zdravem spanju ter pomenu počitka za otroke in mladostnike, njihove starše ter strokovne in vodstvene delavce.

- Upoštevati razvojne potrebe mladostnikov oziroma njihov razvojno pogojen ritem spanja in budnosti pri določitvi optimalne ure začetka pouka.
- Vključiti informativne vsebine o duševnem zdravju med učne vsebine po celotnem sistemu.

Podcilj 2: Preprečevati za zdravje tvegana vedenja

Ukrepi:

- Pripraviti zdravstvenovzgojne vsebine, namenjene varni in časovno ustrezni uporabi digitalnih tehnologij.
- Izdelati pravila za dovoljeno uporabo osebnih elektronskih naprav otrok in mladostnikov v vzgojno-izobraževalnih zavodih.
- Vzpostaviti mrežo informacijsko-svetovalnih programov in podpornih strokovnih ustanov za starše, strokovne in vodstvene delavce za preprečevanje tveganih in škodljivih vedenj.
- Ustanoviti multidisciplinarno podporno enoto na nacionalni ravni za pomoč vzgojno-izobraževalnim zavodom pri obravnavi zahtevnejše čustveno-vedenjske problematike otrok in mladostnikov.
- Izboljšati komunikacijo z mediji ob poročanju po kriznih dogodkih z upoštevanjem psiholoških smernic.

Prednostno področje 3: Poučevanje, učenje, spremljanje napredka ter preverjanje in ocenjevanje znanja

Poučevanje, učenje, spremljanje napredka ter preverjanje in ocenjevanje znanja je bilo v okviru Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja 2023–2033 naslovljeno kot prednostno področje in opredeljuje štiri pomembne sklope strateških ciljev, in sicer:

- Zagotavljanje pogojev za etičnost delovanja in strokovno avtonomijo v ravnanjih strokovnih delavcev in vzgojno-izobraževalnih zavodov pri poučevanju ter preverjanju in ocenjevanju znanja
- Zagotavljanje kakovostnega in učinkovitega učenja in poučevanja ter trajnostno naravnane sistema vzgoje in izobraževanja po celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja
- Okrepiti motivacijo za učenje
- Zagotavljanje kakovostnega preverjanja in ocenjevanja znanja na področju vzgoje in izobraževanja

Za omenjene strateške cilje smo se odločili na podlagi analize obstoječega stanja na področju vzgoje in izobraževanja ter na osnovi številnih diskusij, ki so v letu 2023 potekale v tej delovni podskupini. Na področju vzgoje in izobraževanja strokovni delavci sprejemajo številne strokovne odločitve. Osnovo za njihove odločitve predstavlja etika, ki vzpostavlja predstavo o tem, kakšna je dobra šola, kaj je pomembno za delovanje šole, kaj je dobro za učenca, kakšno naj bo sodelovanje učiteljev in učencev pri pouku in na šoli. Ker različne situacije v šolskem in širšem družbenem prostoru večkrat postavljajo delo strokovnih in vodstvenih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja v položaj, da iščejočasne rešitve, s katerimi odstopajo od zelene strokovnosti, je potrebna podpora države in različnih strokovnih ustanov, da jim pomaga pri uveljavljanju etike, moralnega delovanja in strokovne avtonomije. To je mogoče storiti s krepitvijo etike, strokovne avtonomije, z uveljavljanjem etike kot središčem delovanja učiteljev in drugih strokovnih delavcev. Za udejanjanje tega pa je ključnega pomena sodelovanje strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih pri uveljavljanju etike, moralnem delovanju in pri krepitvi strokovne avtonomije. Na to nas opozarjajo dela številnih avtorjev znanstvenih in strokovnih besedil, npr.: Kodelja (2010, 2012, 2023); Krek (2013); Krek, Hodnik (2022); Šimenc, Kodelja (2020); Štefanc (2005, 2011); Zupanc (2010); Zupanc, Bren (2010); Zupanc, Cankar, Bren (2012).

Učenje, poučevanje in vzgoja so tri temeljne dejavnosti, ki potekajo v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Potekajo lahko na različne načine, in sicer kot: transmisija, transakcija, transformacija. Zaradi časovne ekonomičnosti in pregleda nad delom v razredu je v pedagoški praksi še vedno prevladujoč tradicionalni pouk s frontalno učno obliko (Plešec Gasparič, 2019), ki je učinkovit za doseganje temeljnega znanja, manj pa za usvajanje kompleksnejših in ustvarjalnih vsebin (Valenčič Zuljan in Kalin, 2020).

Glede na nenehne spremembe in izzive v sodobni družbi je treba pouk organizirati tako, da bosta učenje in poučevanje čim bolj osredinjena na učenca ob premišljenem vodenju učitelja. Pri tem nam pomaga smiselna uporaba različnih učnih metod, različnih učnih oblik, različnih strategij pouka pa tudi uporaba digitalne tehnologije. Za doseganje ciljev na področju vzgoje in izobraževanja z vidika izvedbe pouka je treba kombinirati različne učne metode, različne učne oblike pa tudi različne strategije pouka in jih smiselno izbirati glede na individualne značilnosti učencev (Mithans, Zurc in Ivanuš Grmek, 2023; Ivanuš Grmek, Javornik in Mithans, 2023). Pri pouku je treba smiselno uporabljati različne pristope (npr.

problemski pouk, raziskovalni pouk), pri čemer se moramo zavedati, da uporaba določenih pristopov nima nujno pozitivnega vpliva na kakovost pouka, kar dokazuje tudi teorija kognitivne obremenitve (Košir idr., 2020). V začetnem pridobivanju znanja so lahko didaktični pristopi, ki temeljijo na samostojnem odkrivanju, neučinkoviti, saj pretirano bremenijo učenčev delovni spomin. V tem primeru so učinkovitejši vodeni pristopi. A se je treba zavedati, da pristopi, ki so učinkoviti za manj izkušene učence, niso nujno učinkoviti za učence z več predznanja (Hatfield in Yates, 2014). Za kakovostno izvedbo različnih pristopov mora učitelj dobro poznati in upoštevati predznanje in sposobnosti učencev ter biti tudi didaktično usposobljen za izvajanje teh pristopov (Ivanuš Grmek, Javornik in Mithans, 2023).

Prav tako je treba učni proces organizirati tako, da učence pripravimo za življenje v družbi, in sicer s spodbujanjem razvoja različnih vrst pismenosti, državljanske vzgoje, kompetence podjetnosti in trajnostnega razvoja, bralne kulture po celotni vertikali šolskega sistema ter s smiselnim umeščanjem umetne inteligence v proces učenja in poučevanja.

Pomembna skrb pri izvedbi pouka pa ostaja nenehna skrb za individualizacijo in diferenciacijo pouka, pri čemer se je treba zavedati, da pouka ni mogoče do skrajnosti individualizirati, saj bi bilo to didaktično in pedagoško neproduktivno, če bi individualizacijo pouka razumeli kot težnjo k povsem individualnemu izvajanju učnega procesa. Zato je smiselno individualne razlike med učenci upoštevati s preiščljeno učno diferenciacijo, s pomočjo katere realiziramo individualizacijo kot didaktično načelo, s čimer omogočimo ločitev učencev v večje ali manjše skupine, ki so po določenih merilih bolj homogene (Štefanc, 2023). Pri tem je treba poudariti, da je stalna skrb sistema vzgoje in izobraževanja upoštevanje raznolikosti učencev po sposobnostih, predznanju, znanju, interesih, osebnostnih značilnostih z namenom, da vsakemu učencu omogočimo optimalen razvoj (Kalin, 2023).

Pomembno vlogo pri učenju in poučevanju imajo šolskoupравни dokumenti, kot so: Kurikulum za vrtce, učni načrti, katalogi znanj, predmetnik. Za nemoteno izvajanje procesa vzgoje in izobraževanja morajo strokovni in vodstveni delavci te dokumente dobro poznati. Prav tako morajo strokovni delavci dobro poznati učbenike in druga gradiva, ki pa morajo biti pripravljena kakovostno in skladno s šolskouppravnimi dokumenti. Za kakovostno izvedbo procesa vzgoje in izobraževanja je treba poskrbeti za vse podsisteme vzgoje in izobraževanja ter zagotoviti usklajenost pridobljenega znanja in spretnosti s potrebami gospodarstva in širše družbe.

Motivacija kot psihološki proces, ki spodbuja in usmerja naše vedenje, ima ključno vlogo pri učenju in pouku. Vpliva na to, kako učenci pristopajo k učenju, koliko časa pri učenju vztrajajo in na kakšne načine se učijo oziroma usvajajo znanje; prav tako motivacija vpliva tudi na funkcionalno razpoloženje učencev med učenjem in še posebej na njihovo učno pozornost (Juriševič, 2012; Juriševič, Černe, 2021). Pri tem so pomembna čustva, saj učenje poteka bolj kakovostno, ko učenci pri pouku doživljajo pozitivna čustva (Dumont, Instance, Benavides, 2013). Pri pouku je zato treba spodbujati kakovostno motivacijo tako, da so upoštevane potrebe učencev po avtonomiji, kompetentnosti in povezanosti (Ryan, Deci, 2017) ter da se krepí interese učencev in njihovo vztrajnost pri učenju z ustreznimi sprotnimi povratnimi informacijami, učenjem učnih strategij in strategij spoprijemanja z neuspehi, ter da so cilji učenja smiselni, jasni in konkretni; vse to vodi do kakovostnih rezultatov učenja (Marentič Požarnik, 2000, Wentzel, Wiegfield, 2009).

Ocenjevanje znanja je samostojna stopnja učnega procesa z lastno specifično funkcijo, ki ne sovпада niti s preverjanjem niti z utrjevanjem, čeprav je po svoje tudi preverjanje in ocenjevanje (Blažič idr., 2003). Ocenjevanje je merjenje znanja, spretnosti, navad, sposobnosti in prizadevanj učencev. Merjenje opravljamo s posebnimi oblikami in sredstvi ter z dogovorjenimi znaki. Ocenjevanje je vedno vpeto v pouk kot celoto in ob učnih načrtih sodoloča, kaj se poučuje in uči ter kako se poučuje in uči; določa torej kakovost pouka (Bucik, 2001). Pri tem so pomembni cilji, ki smo si jih postavili z ocenjevanjem. Ocenjevanje znanja je notranje (interno) in zunanje (eksterno). Pri notranjem ocenjevanju znanja učitelji pripravljajo preizkuse znanja sami, pri zunanjem ocenjevanju znanja pa gre za to, da vsi učenci rešujejo iste ali primerljive naloge; govorimo o enotnih merilih administracije preizkusa – preizkusi so do določene stopnje metrično preverjeni.

Pri tem je treba opozoriti, da učitelji nimajo dodatnih informacij o primerljivosti notranjega (internega) preverjanja in ocenjevanja z drugimi učitelji, ki opravljajo delo na drugih šolah, ter o primerljivosti rezultatov tega preverjanja in ocenjevanja, to je šolskih ocen z drugimi (Žakelj in Ivanuš Grmek, 2011). Notranje ocenjevanje se od šole do šole razlikuje, kar dokazuje raziskava (Martínez, Stecher in Borko, 2009), ki je ugotovila, da učitelji uspešnosti učencev ne ocenjujejo absolutno, ampak v primerjavi z drugimi učenci v šoli; tako lahko pri nekaterih učencih prilagodijo svoje ocenjevanje, mogoče na podlagi zaznanih razlik v potrebah in/ali sposobnostih.

V zadnjih letih se v Sloveniji spoprijemamo s številnimi problemi na področju spremljanja učenčevega napredka in ocenjevanja znanja. Zavedamo se, da je preverjanje znanja pomembna aktivnost, ki poteka pri pouku, na katero pa morajo biti učenci pripravljeni. Drug problem, ki ga zaznavamo, je problem inflacije visokih učiteljevih ocen. To nam dokazujejo vsakoletne primerjave med dosežki na NPZ in šolskimi ocenami ter notranjim in zunanjim ocenjevanjem pri splošni in poklicni maturi, saj so razlike v ovrednotenem (ocenjenem) znanju velike. To potrjujejo tudi mednarodne raziskave, zadnje iz letošnjega leta (PISA, 2022; ICCS, 2022; PIRLS, 2021 ...), ki kažejo, da naši učenci in dijaki izkazujejo vse slabše znanje. Medtem pa so njihove šolske ocene, vsaj v osnovni šoli, vse višje. Poseben problem so tudi razlike v znanju učencev, ki izhajajo iz družin z različnim socialno-ekonomskim statusom. Prav tako imajo dečki na zunanjih preverjanjih znanja navadno boljše dosežke, kot pa imajo zaključene šolske ocene, velike razlike pa so tudi v znanju učencev s posebnimi potrebami v primerjavi s sovrstniki z značilnim razvojem. Zaradi utemeljenega dvoma o veljavnosti, objektivnosti in pravičnosti šolskega ocenjevanja menimo, da gre za sistemski problem vzgoje in izobraževanja, ki ga je treba temu primerno izpostaviti in tudi reševati na sistemski ravni. Veljavno, objektivno in pravično ocenjevanje je namreč temeljni element vsake dobre šole.

Zaradi navedenega predlagamo ukrepe, ki bi pripomogli h kakovostnejšemu preverjanju in ocenjevanju znanja v našem osnovnem in srednješolskem izobraževanju. Predlagamo tudi krepitev sprotnega preverjanja znanja pred obravnavo učne vsebine in med njo ter pred ocenjevanjem znanja ter zagotavljanje kakovostne povratne informacije o doseženem znanju, ki bo podlaga za odpravo primanjkljajev.

Strateški cilj 3.1: Zagotavljanje pogojev za etičnost delovanja in strokovno avtonomijo v ravnanjih strokovnih delavcev in vzgojno-izobraževalnih zavodov pri poučevanju ter preverjanju in ocenjevanju znanja

Podcilj 1: Krepitev etike in strokovne avtonomije ter uveljavljanje etike kot središča delovanja strokovnih delavcev

Ukrepa:

- Strokovni delavci načrtujejo in reflektirajo načine vzpostavljanja strokovne avtonomije, analizirajo situacije, v katerih je njihova avtonomija pod pritiskom, načine medsebojne podpore pri njeni krepitevi in uresničujejo skupne dogovore v vzgojno-izobraževalnih zavodih na tem področju.
- Vzgojno-izobraževalni zavod ob soočenju z novimi izzivi v pedagoškem delu organizira sodelovanje strokovnih delavcev pri konkretiziranju in uveljavljanju etike ter skupnih vrednot vzgoje in izobraževanja pa tudi udejanjanja načel pravičnosti pri poučevanju in delovanju.

Podcilj 2: Podpora države in strokovnih ustanov strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih zavodih pri uveljavljanju etike, moralnega delovanja in strokovne avtonomije

Ukrepa:

- Sistem na ravni države mora podpreti sodelovalno delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda, ki zavod in strokovne delavce spodbuja pri načrtovanju in analizi uveljavljanja etike, moralnega delovanja in strokovne avtonomije strokovnih delavcev.
- Država mora vzpostaviti sodelovanje med različnimi vzgojno-izobraževalnimi zavodi ter med vzgojno-izobraževalnimi zavodi in strokovnimi ter visokošolskimi ustanovami na tem področju.

Strateški cilj 3.2: Zagotavljanje kakovostnega in učinkovitega učenja in poučevanja ter trajnostno naravnane sistema vzgoje in izobraževanja po celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja

Podcilj 1: Spodbujanje razvijanja različnih pismenosti, državljske vzgoje, kompetence podjetnosti in trajnostnega razvoja, bralne kulture po celotni vertikali šolskega sistema ter smiselno umeščanje umetne inteligence v poučevanje in učenje

Ukrepi:

- Upoštevati oz. oblikovati gradnike bralne, naravoslovne, matematične, medijske in finančne pismenosti ter drugih pismenosti in jih smiselno vključiti v kurikulum z namenom zagotovitve celostnega pristopa k pismenosti.
- Sistematično razvijati in upoštevati gradnike bralne pismenosti skozi celotno vertikalo izobraževanja pri vseh področjih, predmetih in strokovnih modulih.
- Pripraviti merila za izbiro in priporočilne sezname kakovostnih bralnih gradiv za vsa predmetna področja.
- Določiti, kdaj se najpozneje začne in kdaj se najpozneje konča sistematično opismenjevanje (ob individualizaciji opismenjevanja).
- Ustvariti in uporabiti digitalne platforme, ki podpirajo kakovosten proces učenja in poučevanja, vključno z e-knjigami, interaktivnimi aplikacijami in s spletnimi viri, ki so dostopni in prilagojeni različnim starostnim skupinam.
- Razviti jasne etične smernice in politike za zagotavljanje odgovorne in varne uporabe digitalnih tehnologij in umetne inteligence v izobraževanju, vključno z varstvom podatkov ter zasebnosti učencev in učiteljev.

Podcilj 2: Zagotavljanje kakovostnega učenja in poučevanja, smiselna kombinacija transmisije, transakcije in transformacije, stalna skrb za individualizacijo in smiselno diferenciacijo po celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja

Ukrepi:

- Posodobiti Kurikulum za vrtce, učne načrte in kataloge znanja ter predmetnike skladno z Nacionalnim programom vzgoje in izobraževanja 2023–2033.
- Usposobiti strokovne delavce za implementacijo posodobljenega Kurikuluma za vrtce, učnih načrtov in katalogov znanja.
- Razviti sistematično spremljanje učenja in napredka otrok v predšolski vzgoji ter ga povezati s sistemom spremljanja učenja in napredka v osnovni šoli.
- Stalno skrbeti za avtoriteto strokovnih delavcev pri pouku in v vzgojno-izobraževalnih zavodih ter jih podpirati pri avtonomnem izvajanju pouka in drugih dejavnosti v šoli.
- Narediti jasno razmejitev med odločanjem strokovnih delavcev in vplivom staršev pri pouku in v šoli.
- Zagotoviti pogoje in spodbujati strokovne delavce za premišljeno rabo učnih metod in učnih oblik pri pouku: tistih, ki postavljajo v ospredje učitelja (npr. razlaga, prikazovanje, frontalno delo), in tistih, ki so bolj usmerjene v učenca (npr. pogovor, reševanje problemov, eksperimentalno delo, delo v skupinah, v parih, individualno delo).
- Zagotoviti pogoje in spodbujati strokovne delavce za smiselno uporabo obrnjenega učenja in poučevanja pri pouku ter različnih strategij (npr. projektni pouk, raziskovalni pouk, učne situacije, izkustveni pouk), predvsem z vidika smiselne participacije učencev pri pouku in na šoli.
- Ustvarjati pogoje za izvajanje notranje diferenciacije in individualizacije pouka ter v zadnjem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole ustvarjati pogoje za vpeljavo delne zunanje diferenciacije (glede na znanje) pri učnem jeziku, matematiki in pri prvem tujem jeziku.
- Omogočiti pogoje strokovnim delavcem za medsebojno sodelovanje, timsko delo ter za kolegialne hospitacije in medpredmetno povezovanje.
- Opolnomočiti strokovne delavce za uporabo učnih načrtov in katalogov znanja pri načrtovanju in izvajanju pouka ter preverjanju in ocenjevanju znanja.
- Pripraviti merila za izbiro učbenikov in drugih virov, ki se uporabljajo pri pouku, ter usposobiti strokovne delavce za rabo učbenikov, delovnih zvezkov in drugih virov pa tudi pripomočkov pri pouku.
- Spremeniti pravne podlage, ki so povezane z načini in s postopki potrjevanja učbenikov, ter jih razširiti na vse oblike delovnih zvezkov, ki se uporabljajo pri pouku, ter zagotoviti vsem učencem uporabo učbenikov iz šolskih skladov.
- Zagotoviti prilagajanje učnih gradiv in pripomočkov za otroke s posebnimi potrebami.
- Zagotoviti pripravo učnih gradiv za srednje poklicno in strokovno izobraževanje.

Podcilj 3: Zagotoviti usklajenost pridobljenega znanja in spretnosti s potrebami gospodarstva in širše družbe ter celovitost poklicne izobrazbe dijakov in odraslih v poklicnem in strokovnem izobraževanju

Ukrepi:

- Omogočiti pogoje za povezovanje splošnega, strokovno-teoretičnega in praktičnega znanja ter učenja z delom.

- Omogočiti pogoje za učenje in poučevanje, temelječe na učnih situacijah, ki izhajajo iz avtentičnih poklicnih in življenjskih situacij ter omogočajo povezovanje različnih vrst znanja in s tem razvoj poklicnih in ključnih kompetenc.
- Okrepiti povezovanje izobraževanja in gospodarstva za izmenjavo in prenos novega znanja (s poudarkom na tehnoloških novostih za zmanjšanje vrzeli med usvojenim znanjem dijakov in odraslih v poklicnem izobraževanju ter potrebami delodajalcev).
- Opravi evalvacijo načina vrednotenja pri praktičnem usposabljanju z delom (PUD).
- Zagotoviti primerne pogoje za kakovostno učenje in poučevanje v različnih učnih okoljih, tudi pri delodajalcu, za vse dijake in odrasle z upoštevanjem različnih potreb, zmožnosti in pričakovanj.

Strateški cilj 3.3: Okrepiti motivacijo za učenje

Ukrepi:

- Okrepiti učence za samouravnavanje pri učenju.
- Vključiti kompetenco učenje učenja v Kurikulum za vrtce, učne načrte in v kataloge znanja.
- Pripraviti gradiva za ozaveščanje staršev o pomenu kompetence učenje učenja za učenje in učno uspešnost.
- Učne vsebine povezati z interesi in življenjskimi izkušnjami učencev.
- Omogočiti prožen prenos znanja med različnimi učnimi situacijami znotraj posameznega vsebinskega področja in med različnimi področji.
- Zagotoviti učne situacije, v katerih so učenci miselno aktivni.
- Zagotoviti sprotne povratne informacije v vseh fazah učnega procesa z namenom vzdrževanja motivacije.
- Okrepiti personalizacijo na ravni učnih spodbud, podpore in pomoči učencem z različnimi učnimi zmožnostmi, potrebami in interesi.

Strateški cilj 3.4: Zagotavljanje kakovostnega preverjanja in ocenjevanja znanja na področju vzgoje in izobraževanja

Podcilj 1: Okrepiti vlogo standardov znanja za kakovostno učenje ter poučevanje/preverjanje in ocenjevanje znanja

Ukrepi:

- Določiti minimalne standarde znanja v učnih načrtih za osnovne šole in gimnazije po razredih/letnikih.
- Opredeliti standarde znanja v učnih načrtih za osnovne šole in gimnazije po razredih/letnikih ali po vzgojno-izobraževalnih obdobjih v osnovni šoli oz. na ravni posameznega predmeta za celotno srednješolsko izobraževanje – odločitev o tem sprejmejo strokovnjaki za posamezen predmet.
- Določiti minimalne standarde znanja in standarde znanja na ravni katalogov znanja za splošnoizobraževalne predmete ter standarde znanja na ravni katalogov znanja za strokovne module v izobraževalnih programih srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja.
- Zapisati minimalne standarde znanja v učnih načrtih/katalogih znanja na taksonomski stopnji, na kateri mora učenec/dijak dosegati minimalni standard znanja za napredovanje v višji razred/letnik oz. za zaključek izobraževanja.

Podcilj 2: Okrepiti vlogo in pomen sprotnega preverjanja znanja v osnovni in srednji šoli

Ukrepa:

- Okrepiti vlogo preverjanja znanja pred obravnavo učnih sklopov, med njimi in ob koncu obravnave učnih sklopov skozi celotno ocenjevalno obdobje ter sistematičnega podajanja sprotnih povratnih informacij učencem o napredku in doseženem znanju pred ocenjevanjem in po njem.
- Ozaveščati starše o pomenu sprotnih povratnih informacij.

Podcilj 3: Dvigniti kakovost ocenjevanja znanja v osnovnih in srednjih šolah

Ukrepi:

- Spremeniti pravne podlage, na katerih temeljita preverjanje in ocenjevanje znanja v osnovni in srednji šoli (npr. obvezno pisno ocenjevanje pri vseh predmetih, razen pri tistih, pri katerih to ni smiselno; ocene pisnih preizkusov znanja predstavljajo večino ocen v zaključni oceni, razen v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju).
- S pravnimi podlagami zagotoviti strokovno avtonomijo učitelja v postopku preverjanja in ocenjevanja znanja.
- Zagotoviti ustrezne načine prilagojenega preverjanja in ocenjevanja znanja za učence, dijake in za odrasle s posebnimi potrebami in nadarjene.
- Izvesti evalvacijsko študijo, s katero se preveri objektivnost, veljavnost in zanesljivost opisnega ocenjevanja znanja ter sporočilno vrednost takšne oblike ocenjevanja za starše ter na njeni podlagi posodobiti opisno ocenjevanje.
- Razviti enotno digitalno aplikacijo za preverjanje in ocenjevanje znanja v osnovnih in srednjih šolah.
- Postopno uvesti e-preverjanje znanja v osnovne in srednje šole.

Prednostno področje 4: Profesionalni in karierni razvoj strokovnih in vodstvenih delavcev v vzgoji in izobraževanju

Profesionalni razvoj strokovnih in vodstvenih delavcev v vzgoji in izobraževanju se začne že z izobraževanjem oz. odločitvijo posameznika za pedagoške študijske programe. Med študijem naj bi prihodnji strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju pridobili kakovostno teoretično in praktično znanje. Pomembno je, da so pedagoški študijski programi tesno povezani s prakso in da podpirajo razvoj mreže mentorjev.

Problem pomanjkanja strokovnih delavcev¹ je globalni izziv in družbena težava, ki se v zadnjih letih pogloblja in vznemirja številne države (García in Weiss, 2019). OECD (2022) izpostavlja, da se je pomanjkanje strokovnih delavcev med epidemijo covid-19 še poglobilo, in kot ključna problematika izobraževalnega sistema zahteva korenite ukrepe. Pridobivanje in zadržanje strokovnih delavcev sta osrednja izziva, s katerima se spoprijemajo v veliko članicah EU pa tudi zunaj Unije. Navedeno zahteva naslavljanje različnih vidikov: demografske spremembe, družbeni ugled pedagoškega poklica, pogoje dela, plačno politiko, sprotno in sistematično posodabljanje pedagoških študijskih programov itn.

Za privabljanje novih kandidatov je ključno povečanje privlačnosti pedagoškega poklica, kar kratkoročno lahko dosežejo ukrepi, kot so: zvišanje plač, izboljšanje delovnih pogojev, promocija poklicnega ugleda (Murnane in Steele, 2007) in hitro vključevanje v pedagoški poklic (Carlsson idr., 2019).

Za zadržanje obstoječih strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju je bistvenega pomena zagotavljanje podpore in možnosti za njihov profesionalni in karierni razvoj, še posebej v prvih letih kariere, vključno z uvajalnimi programi, ki lahko pomembno vplivajo na zmanjšanje izgorelosti in izboljšanje delovnega zadovoljstva (Kessels, 2010). Poleg tega je treba poudariti pomen celovitih reform v visokošolskih programih, ki bi prihodnjim strokovnim delavcem omogočili pridobitev ustreznih kompetenc za učinkovito spoprijemanje s sodobnimi izzivi v vzgoji in izobraževanju.

Na področju zadržanja strokovnih delavcev v poklicu so že bile preizkušene različne strategije, kot so na primer: finančne spodbude, mentorstvo ter spodbujanje profesionalnega in kariernega razvoja. Med finančnimi spodbudami se je izkazalo, da je njena velikost kratkoročno sicer ključnega pomena, vendar ima le omejen dolgoročni učinek (See idr., 2020). Zato ne gre spregledati socialnih odnosov, ki igrajo ključno vlogo pri zadržanju ali opustitvi pedagoškega poklica, še posebej odnosov z vodstvom in s kolegi (Geert Kelchtermans, 2017). Kot poudarjajo nekatere novejšje raziskave (Räsänen idr., 2022; Tynjälä idr., 2021), so: mentorstvo, usmerjanje, podpora vodstva ter usmerjenost v profesionalni in karierni razvoj, tako dolgoročno pomembnejši.

V tem kontekstu velja omeniti še, da lahko na zadržanje strokovnih delavcev v poklicu pozitivno vpliva tudi njihova večja avtonomija (Worth in van den Brande, 2020), ki jo razumemo kot individualni občutek zagotavljanja možnosti za lastno izbiro pri svojem vedenju na delovnem mestu (Ryan in Deci, 2017). V

¹ S poimenovanjem »strokovni delavci« označujemo strokovne delavce v vzgoji in izobraževanju skladno z 92. členom ZOFVI.

okviru profesionalnega in kariernega razvoja pa avtonomijo opredelimo kot področje vzgojno-izobraževalnega dela, v katerem strokovni delavci čutijo, da imajo možnost izbire in nadzora nad svojimi učnimi izkušnjami.

Desetletja raziskovanja so pokazala, da so strokovni in vodstveni delavci vzgojno-izobraževalnih zavodov tisti, ki najpomembneje prispevajo h kakovosti poučevanja ter s tem vplivajo na učenje in dosežke učencev (Postholm, 2018; 2017; OECD, 2018). Ob ugotovitvi, da dokončana formalna izobrazba, ki je pogoj za zasedbo delovnega mesta, strokovnim delavcem sama po sebi nujno še ne zagotavlja, da bodo razvili kompetence, potrebne za spodbujanje razvoja učencev, velja tako opozoriti na nujnost spodbujanja kontinuiranega profesionalnega in kariernega razvoja tudi od vstopa v poklic naprej.

Zato se izobraževalni sistemi trudijo: 1) pritegniti visokosposobne kandidate; 2) zagotoviti strokovnim in vodstvenim delavcem kakovostno začetno izobraževanje ter profesionalni in karierni razvoj; 3) podpirati strokovne in vodstvene delavce pri razvoju njihovih kompetenc in širiti dobre prakse; 4) spodbujati zadovoljstvo z delom in s statusom poklica z namenom ohranjanja kakovostnih strokovnih in vodstvenih delavcev v poklicu (OECD, 2005).

Raziskave in prakse potrjujejo, da sta profesionalni in karierni razvoj izkušenih strokovnih in vodstvenih delavcev ključna za spreminjanje pedagoške prakse, izboljšanje kakovosti delovanja vzgojno-izobraževalnih zavodov in boljše dosežke učencev (Postholm, 2018). Posebej velja tudi omeniti izsledke raziskave na področju predšolske vzgoje in izobraževanja (Siraj in Kingston, 2015), ki poudarjajo ključno vlogo vzgojiteljev ter njihovega nenehnega profesionalnega in kariernega razvoja za kakovost predšolskega izobraževanja.

Glede na ugotovitve na področju profesionalnega in kariernega razvoja strokovnih in vodstvenih delavcev bi bilo treba: 1) spodbuditi ukrepe za dvig strokovne usposobljenosti strokovnih delavcev, avtonomije in strokovne samozvesti ter (o)krepiti priložnosti za aktivno vključenost, konstruktivno sodelovanje ter za soodločanje strokovnih in vodstvenih delavcev o pomembnih vprašanjih vzgoje in izobraževanja, npr. glede razbremenjevanja učnih načrtov, drugačne zasnove ocenjevanja, strokovnega izpita, napredovanja v nazive ... (Brejc idr., 2022); 2) vzpostaviti sistem evropsko primerljivega kakovostnega profesionalnega in kariernega razvoja (daljše in intenzivnejše oblike, temeljitejša obravnava, delno obvezne vsebine, vmesne aktivnosti s preizkušanjem v praksi, izvedba v manjših skupinah, raziskovalne in refleksivne oblike), zasnovanega na aktivnem izkustvenem učenju in tudi na aktivnem vključevanju strokovnih delavcev (tudi kot izvajalcev), usmerjenega zlasti v ugotovljene »nevrtačilne točke« in vrzeli v profesionalnosti strokovnih in vodstvenih delavcev (Brejc idr., 2022; European Commission/EACEA/Eurydice, 2018); 3) bolj sistematično spremljati in evalvirati učinke profesionalnega in kariernega razvoja na osnovi konkretnih evalvacij in poročil udeležencev s ciljem kakovostnejšega usmerjanja in izboljševanja sistema profesionalnega in kariernega razvoja na ravni posameznika, zavoda in sistema; 4) v vzgojno-izobraževalnih zavodih spodbujati vzpostavitev in krepitev »učnih skupnosti«, v katerih strokovni in vodstveni delavci ter zunanji strokovnjaki delijo prakse, aktivno in timsko sodelujejo in raziskujejo prakso, izmenjujejo mnenja, stališča in prepričanja (Brejc idr., 2022; Postholm, 2018); 5) sistematično zagotavljati nadgradnjo visokošolskih didaktičnih kompetenc in izmenjavo izkušenj vseh, ki na fakultetah poučujejo prihodnje strokovne delavce; 6) sistematično spodbujati timsko delo strokovnih delavcev, sodelovanje s starši, z lokalno skupnostjo, s širšo javnostjo

in z odločevalci ter za tako sodelovanje spodbuditi in usposobiti tudi vodstvene delavce; 7) spodbujati, razvijati in izvajati oblike podpore strokovnim in vodstvenim delavcem z upoštevanjem njihovih različnih potreb glede na karierna obdobja (npr. na začetku karierne poti, strokovni delavec z višjim nazivom, ravnatelj z več mandati) ter skladno z razvojnimi usmeritvami in potrebami posameznih vzgojno-izobraževalnih zavodov (Brejc idr., 2022).

V luči navedenega se strateški cilji, podcilji in ukrepi na področju profesionalnega in kariernega razvoja umeščajo na tri ravni: 1) ukrepi na individualni ravni, kot so: razvoj mentorstev in profesionalna podpora za strokovne in vodstvene delavce na začetku kariere ter pomen profesionalnega in kariernega razvoja (Gaikhorst idr., 2017); 2) ukrepi, ki so usmerjeni v vlaganje v podporne sisteme, sodelovanje in komunikacijo (Colognesi idr., 2020; Westerlund in Eliasson, 2022), organizacijske spremembe na delovnih mestih in v delovne pogoje; 3) na tretji ravni so ukrepi za razvoj in izvajanje politik, ki spodbujajo dolgoročno trajnost poklica, vključno s prilagoditvami v kariernih poteh strokovnih in vodstvenih delavcev ter podporo njihovemu kontinuiranemu profesionalnemu razvoju (Colognesi idr., 2020). Pomembno je, da so vse tri ravni medsebojno koherentno povezane.

Začetno izobraževanje

Strateški cilj 4.1: Izboljšati kakovost pedagoških študijskih programov²

Pojasnilo: Zagotoviti stabilne sistemske vire financiranja in pogoje za izvajanje pedagoških študijskih programov.

Ukrepi:

- Vzpostaviti Nacionalni svet za pedagoške študijske programe, ki bo oblikoval merila za akreditacijo pedagoških študijskih programov, podal mnenje v postopku akreditacije pedagoških študijskih programov in skrbel za kakovost pedagoških študijskih programov.
- Vključiti praktično usposabljanje (pedagoško prakso) v vse letnike pedagoških študijskih programov za pridobitev izobrazbe in izpopolnjevanje.
- Določiti merila za mentorje, finančno ovrednotiti in izvajati usposabljanja mentorjev študentom na praktičnem pedagoškem usposabljanju.
- Zagotoviti finančno podporo za sprotno in sistematično posodabljanje pedagoških študijskih programov, ki strokovnim delavcem v vzgoji in izobraževanju omogočajo pridobitev ustreznih kompetenc za učinkovito spoprijemanje s sodobnimi izzivi v vzgoji in izobraževanju (predmetno-specifične kompetence, kompetenco kritičnega reflektiranja, odnosno kompetentnost, podporo čustvenemu in socialnemu učenju ...). V pedagoške študijske programe sistematično in poglobljeno umestiti vsebine s področij: preverjanja in ocenjevanja znanja, ustvarjalnosti, kulturno-umetnostne vzgoje, nadarjenosti, inkluzivne naravnosti, digitalnih tehnologij in varnosti idr.

Vstop v poklic

Strateški cilj 4.2: Načrtno podpreti strokovne in vodstvene delavce na začetku karierne poti

Podcilj 1: Vpeljati obvezno enoletno uvajalno obdobje za vse strokovne in vodstvene delavce na začetku karierne poti

² Med pedagoške študijske programe uvrščamo tudi študijske programe za izpopolnjevanje izobrazbe.

Pojasnilo: Ob vstopu v poklic oz. med uvajalnim obdobjem ima strokovni delavec polno učno obveznost in strukturirano enoletno mentorstvo.

Ukrepi:

- Opredeliti nabor kompetenc uvajalnega obdobja.
- Oblikovati kompetenčni profil strokovnih in vodstvenih delavcev.
- Zagotoviti redno financiranje uvajalnega obdobja in mentorstva.
- Določiti merila za mentorje, finančno ovrednotiti in izvajati usposabljanja mentorjev strokovnim in vodstvenim delavcem na začetku karijerne poti.

Podcilj 2: Posodobiti strokovni izpit

Ukrepa:

- Dopolniti sestavo izpitne komisije za strokovne delavce v vzgoji in izobraževanju s strokovnjaki za poučevanje in druge vidike vzgojno-izobraževalnega dela.
- Povečati obseg praktičnih izkušenj pred opravljanjem strokovnega izpita (strokovni izpit se opravlja po opravljenem strukturiranem uvajalnem obdobju) in povečati veljavo pedagoški usposobljenosti strokovnih delavcev tudi s tem, da se pedagoška usposobljenost preverja pred izpitno komisijo.

Podcilj 3: Spodbujati prehod strokovnjakov z večletnimi delovnimi izkušnjami v vzgojno-izobraževalni sistem

Ukrepi:

- Priznati relevantne delovne izkušnje, ki jih je posameznik pridobil zunaj izobraževalnega sektorja oz. v tujem izobraževalnem sektorju, pri uvrstitvi v plačni razred in strokovni naziv ob začetku delovne kariere na področju vzgoje in izobraževanja v Sloveniji.
- Zagotoviti financiranje pedagoško-andragoškega izobraževanja zaposlenim v vzgoji in izobraževanju.
- Omogočiti vključitev v pedagoško-andragoško izobraževanje sočasno z zaposlitvijo v vzgoji in izobraževanju in končanje programa v največ treh letih.
- Znižati učno obveznost učiteljev praktičnega pouka na raven učiteljev strokovno-teoretičnih vsebin.

Strateški cilj 4.3: Povečati zanimanje za pedagoške poklice ter okrepiti ugled in prepoznavnost poklicev v vzgoji in izobraževanju za razvoj družbe

Ukrepi:

- Vzpostaviti nacionalni sistem za spremljanje dolgoročnih potreb po kadrih na področju vzgoje in izobraževanja.
- Izdelati komunikacijske strategije za promocijo poklicev v vzgoji in izobraževanju.
- Povečati sredstva za kadrovske štipendije za študente pedagoških študijskih programov.
- Zvišati plače strokovnim in vodstvenim delavcem in zagotovitev ustrezne umestitve v plačne lestvice plačnega sistema javnih uslužbencev, s posebnim poudarkom na plačnem izhodišču strokovnim in vodstvenim delavcem, ki začenjajo svojo karierno pot.
- Zagotoviti ugodnejše pogoje za reševanje stanovanjske problematike za zaposlene v vzgoji in izobraževanju.
- Opolnomočiti, usposobiti, zagotoviti podporno okolje ter krepiti vlogo svetovalne službe in strokovnih delavcev za promocijo poklicev v vzgoji in izobraževanju.

- Podpreti strokovno avtonomijo zaposlenih v vzgoji in izobraževanju z jasno razmejitvijo vlog in odgovornosti različnih deležnikov v vzgoji in izobraževanju.

Profesionalni in karierni razvoj izkušenih strokovnih in vodstvenih delavcev

Strateški cilj 4.4: Zagotoviti uspešen in učinkovit sistem profesionalnega in kariernega razvoja strokovnih in vodstvenih delavcev

Podcilj 1: Povezati individualni profesionalni in karierni razvoj strokovnih in vodstvenih delavcev s programom razvoja vzgojno-izobraževalnega zavoda

Ukrepi:

- Identificirati in na nacionalni ravni vzpostaviti bazo potreb vzgojno-izobraževalnih zavodov ter strokovnih in vodstvenih delavcev na področju profesionalnega in kariernega razvoja.
- Vzpostaviti bazo strokovnjakov v podporo identificiranim potrebam vzgojno-izobraževalnih zavodov in strokovnih ter vodstvenih delavcev na področju profesionalnega in kariernega razvoja ter ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti vzgojno-izobraževalnih zavodov.
- Posodobiti Pravilnik o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive na način, ki bo upošteval povezovanje individualnega profesionalnega in kariernega razvoja zaposlenih s programom razvoja vzgojno-izobraževalnega zavoda.
- Zagotoviti in finančno podpreti ponudbo nadaljnega izobraževanja in usposabljanja z upoštevanjem identificiranih potreb vzgojno-izobraževalnih zavodov.
- Povečati število dni nadaljnega izobraževanja in usposabljanja za strokovne in vodstvene delavce.
- Zagotoviti in finančno podpreti ponudbo vsebin nadaljnega izobraževanja in usposabljanja o: preverjanju in ocenjevanju znanja; kompetenci učenja učenja; inkluzivni naravnosti; razredništvu; nadarjenosti; ustvarjalnosti; bralni, matematični, naravoslovni, finančni, medijski, digitalni pismenosti idr.; kulturno-umetnostni vzgoji; digitalnih tehnologijah in varnosti; vsebinah posameznih predmetnih oz. strokovnih področij idr.
- Zagotoviti ponudbo vsebin nadaljnega izobraževanja in usposabljanja za strokovne delavce, ki v vzgojno-izobraževalnih zavodih opravljajo koordinatorsko vlogo obravnave nadarjenih.
- Zagotoviti ponudbo vsebin nadaljnega izobraževanja in usposabljanja o socialni inkluziji priseljencev ter skrb za kakovostno poučevanje slovenščine kot drugega in tujega jezika.
- Krepiti daljše in intenzivne oblike profesionalnega in kariernega razvoja zaposlenih.
- Izvedbeno in finančno podpreti različne oblike kolegialne podpore znotraj vzgojno-izobraževalnih zavodov.
- Opolnomočiti vzgojno-izobraževalne zavode za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti, ki vključuje profesionalni in karierni razvoj vseh strokovnih delavcev.
- Kadrovsko okrepiti vodstvo vzgojno-izobraževalnih zavodov za uravnoteženo vodenje na finančnem in pedagoškem področju.

Podcilj 2: S premišljenim načrtovanjem, spremljanjem in z vrednotenjem profesionalnega in kariernega razvoja strokovnih in vodstvenih delavcev izboljšati kakovost dela v razredu/skupini in uresničevanje programa razvoja vzgojno-izobraževalnega zavoda

Ukrepi:

- Predpisati sestavo individualnega letnega delovnega načrta (v nadaljevanju: iLDN) strokovnega delavca, ki bo vključeval refleksijo in spremljavo učinkov lastnega profesionalnega in kariernega razvoja.

- Zagotoviti podporno in spodbudno delovno okolje za strokovne in vodstvene delavce tudi s ponudbo nadaljnega izobraževanja in usposabljanja, ki bo namenjena skrbi za dobrobit posameznika.
- Vzpostaviti sistem obveznih vodenih refleksij strokovnega dela z otroki in mladostniki ter vodenja vzgojno-izobraževalnih zavodov (intervizija, supervizija in druge oblike) v okviru nadaljnega izobraževanja in usposabljanja ter mrežo ustreznih izvajalcev.
- Povezati dosežene strokovne nazive strokovnih in vodstvenih delavcev z njihovimi odgovornostmi in nalogami.
- Upoštevati pridobljene strokovne nazive ravnateljev pri določitvi njihove plače.
- Med pogoje za imenovanje ravnatelja umestiti izkušnje z vodenjem v vzgoji in izobraževanju ter opravljen ravnateljski izpit pred imenovanjem.
- Umestiti inkluzivno naravnost, odnosno kompetentnost, podporo čustvenemu in socialnemu učenju vodstvenih delavcev v nabor znanja in spretnosti s področja profesionalnega in kariernega razvoja ter vodenja v okviru programa za pridobitev ravnateljskega certifikata.

Podcilj 3: Na nacionalni ravni vzpostaviti mehanizme za ugotavljanje in zagotavljanje kakovostnega profesionalnega in kariernega razvoja strokovnih in vodstvenih delavcev

Ukrepa:

- Vzpostaviti mehanizem za presojanje kakovosti programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja.
- Izdelati ustrezno informacijsko podporo za kakovostno sistemsko uresničevanje profesionalnega in kariernega razvoja strokovnih in vodstvenih delavcev.

Prednostno področje 5: Sistem ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti

Procesi in rezultati ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja so za razvoj slovenskega sistema vzgoje in izobraževanja temeljnega pomena. Zagotavljanje kakovosti v izobraževanju je predmet strokovne in politične razprave o izobraževanju na nacionalni pa tudi na evropski in globalni ravni. Kakovostno izobraževanje je pomembna strateška usmeritev in trajnostni cilj nacionalne Strategije razvoja Slovenije 2030; na globalni ravni je kakovostno izobraževanje vključeno med cilje Agende Združenih narodov za trajnostni razvoj do leta 2030, na evropski ravni pa je bilo s sprejetjem Resolucije Sveta o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju pri uresničevanju evropskega izobraževalnega prostora in širše (2021–2030) potrjeno soglasje držav članic o potrebi po politikah in sistemih, usmerjenih v zagotavljanje in krepitev kakovosti v izobraževanju.

Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje je poleg Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (2011) s ciljem zviševanja in ohranjanja kakovosti vzgoje in izobraževanja pripravilo Nacionalni okvir za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja (2017). Z nacionalnim okvirom ministrstvo usmerja nadaljnje razvojne procese za vzpostavitev skupnega (enotnega) koncepta ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti na ravni vzgojno-izobraževalnih zavodov in vzgojno-izobraževalnega sistema, in sicer določa tri obvezna področja spremljanja kakovosti: dosežki, profesionalni razvoj strokovnih delavcev in razvijanje socialne klime (za zadnje se uporablja novejši izraz varno in spodbudno učno okolje). Vzgojno-izobraževalni zavodi si lahko določijo še dodatna izbirna področja samoevalvacije. Nacionalni okvir za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja (2017) nadalje predlaga povezanost (triletnega) programa razvoja vzgojno-izobraževalnih zavodov z letnim načrtovanjem (LDN), letnim poročanjem (poročilo o realizaciji LDN) in s triletnim poročanjem o kakovosti.

Temelj ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v slovenskem sistemu vzgoje in izobraževanja je notranje presojanje kakovosti oziroma samoevalvacija vzgojno-izobraževalnih zavodov. Skladno z 49. členom Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI), ki govori o pristojnostih ravnatelja, je ravnatelj odgovoren za zagotavljanje in ugotavljanje kakovosti s samoevalvacijo in pripravo letnega poročila o samoevalvaciji šole oziroma vrtca. Za podporo uresničevanju samoevalvacije vzgojno-izobraževalnih zavodov skladno z Nacionalnim okvirom za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja (2017) so v projektu Vzpostavitev, dopolnitev in pilotni preizkus modela ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja v sodelovanju vseh konzorcijskih partnerjev (javnih zavodov) nastali t. i. področja in standardi kakovosti v vrtcih in šolah, ki so razdeljeni v pet področij: 1. Dosežki učencev in dosežki otrok v razvoju in učenju; 2. Profesionalno delovanje in učenje učiteljev; 3. Varo in spodbudno učno okolje 4. Vodenje vrtcev in šol; 5. Ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti s samoevalvacijo. Poleg samoevalvacije, s katero gradimo na notranjem presojanju kakovosti, so sistem ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti vgrajene tudi oblike zunanje evalvacije, npr. mednarodno primerjalno ugotavljanje dosežkov učencev na posamičnih področjih učenja s pomočjo mednarodnih raziskav, zunanja preverjanja znanja, kot so: nacionalno preverjanje znanja, splošna in poklicna matura, nacionalne evalvacijske študije, delovanje Inšpektorata RS za šolstvo in postopki posodabljanja vzgojno-izobraževalnega dela.

Zavod RS za šolstvo (Šola za ravnatelje), Center RS za poklicno in strokovno izobraževanje, Andragoški center Republike Slovenije in Državni izpitni center zagotavljajo različne oblike podpore vzgojno-izobraževalnim zavodom na področju samoevalvacije, še posebej v obliki različnih usposabljanj ali razvojnih nalog (npr. Mreženje šol za kakovost, Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje) in svetovalnih storitev. Stiki s prakso, poročila razvojnih nalog, mednarodne kolegialne presoje in (redke) slovenske raziskave na tem področju kažejo, da vzgojno-izobraževalni zavodi ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti s samoevalvacijo sicer pripisujejo veliko pomembnost, vendar pa je izvedba samoevalvacije v veliki meri odvisna od interesa, samoiniciative in motivacije ravnatelja in/ali komisij za kakovost; k samoevalvaciji se navadno ne pristopa sistematično, uporabljajo se različna poimenovanja, seznanjenost s smernicami in podpornimi gradivi, ki so na voljo, je šibka, strokovni delavci in ravnatelji pomanjkljivo usposobljeni, rezultati samoevalvacije pa so pogosto razdrobljeni v različnih šolskih dokumentih in niso dovolj izkoriščeni. Izpostavljeni izzivi sicer sovpadajo tudi z novejšimi izsledki tujih avtorjev, ki se ukvarjajo s področjem.

Glede na navedeno v nacionalnem programu vzgoje in izobraževanja za obdobje naslednjih desetih let za področje izboljševanja kakovosti vzgoje in izobraževanja z izvajanjem procesov ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v vzgojno-izobraževalnih zavodih in na ravni sistema predlagamo usmeritve in ukrepe, s katerimi bodo pristopi ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti povezani v celovit nacionalni sistem kakovosti vzgoje in izobraževanja za razvoj vzgoje in izobraževanja, ki je nadalje osredinjen na ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti s samoevalvacijo vzgojno-izobraževalnih zavodov, ki pa bodo na nacionalni ravni (dovolj) poenoteni s podporo ukrepov za krepitev kulture kakovosti in z izvajanjem dejavnosti na ravni sistema, kot so podatkovna in digitalna podpora ter zagotavljanje podporne mreže ustanov in strokovnjakov.

Strateški cilj 5.1: Izboljševanje kakovosti vzgoje in izobraževanja z izvajanjem procesov ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v vzgojno-izobraževalnih zavodih ter na ravni sistema

Podcilj 1: Povezati pristope ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v celovit nacionalni sistem kakovosti vzgoje in izobraževanja za razvoj vzgoje in izobraževanja

Ukrepi:

- Nadgraditi in formalizirati Nacionalni okvir ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja.
- Sprejeti nacionalne smernice za ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo v vzgojno-izobraževalnih zavodih.
- Pripraviti terminološki slovar za področje ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v vzgoji in izobraževanju.
- Vzpostaviti mrežo podpornih ustanov za nudenje podpore pri ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti s samoevalvacijo v vzgojno-izobraževalni zavodih, ob čemer je treba zagotoviti tudi ustrezne kadrovske vire na teh ustanovah.
- Digitalno podpreti ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti s samoevalvacijo v vzgojno-izobraževalnih zavodih in vzpostaviti oziroma poenostaviti povezave med samoevalvacijskim

poročilom in drugimi dokumenti, ki so podlaga načrtovanju in izvajanju dela vzgojno-izobraževalnih zavodov.

Podcilj 2: Poenotiti pristop ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo v vzgojno-izobraževalnih zavodih na nacionalni ravni, ob sočasnem upoštevanju specifik posameznih podpodročij sistema

Ukrepi:

- V vsakem vzgojno-izobraževalnem zavodu vzpostaviti tim za kakovost, katerega naloge se opredelijo v podzakonskem aktu.
- V vsakem vzgojno-izobraževalnem zavodu vzpostaviti koordinatorske procese ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo (koordinator kakovosti), čigar naloge in pogoji za imenovanje se opredelijo v podzakonskem aktu, vključujoč vodenje tima za kakovost.
- Vzpostaviti mrežo strokovnjakov za podporo ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti s samoevalvacijo v vzgojno-izobraževalnih zavodih.
- Vzpostaviti zbiranje ključnih podatkov o poteku in izsledkih ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo, ki jih vsak vzgojno-izobraževalni zavod posreduje na nacionalno raven ob zaključku triletnega samoevalvacijskega cikla, na poziv ministrstva, pristojnega za izobraževanje, pa tudi v vmesnih obdobjih, tj. prek ustrezno zasnovane digitalne podpore.
- Na podlagi pridobljenih podatkov vsaka tri leta pripraviti sintezno nacionalno poročilo o izvajanju in izsledkih ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo v vzgojno-izobraževalnih zavodih, ki ga pripravi ministrstvo, pristojno za izobraževanje, za namen evalvacije in nadgradnje vzgojno-izobraževalnega sistema ter sistema ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo vzgojno-izobraževalnih zavodov.

Podcilj 3: Okrepiti kulturo kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja

Ukrepi:

- Pripraviti in izvesti izobraževanja članov timov za kakovost v vzgojno-izobraževalnih zavodih za izvajanje ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo.
- Pripraviti in izvesti izobraževanja strokovnjakov, zaposlenih na podpornih ustanovah, za namen svetovanja in podpore vzgojno-izobraževalnim zavodom na področju ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo.
- Pripraviti in izvesti izobraževanja prihodnjih strokovnih in vodstvenih delavcev v vzgoji in izobraževanju za izvajanje ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo.
- Pripraviti in izvesti izobraževanja za uporabo podatkovnih virov, kot so rezultati nacionalnega preverjanja znanja in izsledki različnih raziskav, v procesih ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo v vzgojno-izobraževalnih zavodih.
- Vpeljati sistematične kolegialne oziroma posvetovalne obiske med vzgojno-izobraževalnimi zavodi za vzajemno podporo pri ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti s samoevalvacijo ter krepiti mreženje vzgojno-izobraževalnih zavodov v koordinaciji podpornih ustanov.
- Organizirati posvete in konference ter objavljati publikacije z namenom promocije in krepitve procesov ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti.

Podcilj 4: Okrepiti izvajanje evalvacije vzgojno-izobraževalnega sistema in samoevalvacije na ravni sistema z namenom nadaljnjega razvoja vzgoje in izobraževanja

Ukrepi:

- Vzpostaviti izvajanje ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo na ministrstvu, pristojnem za izobraževanje, in v organih v sestavi ministrstva ter javnih zavodih.
- Kontinuirano razvijati instrumente in postopke, zbirati podatke in izvajati raziskave za podlago ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja na vseh ravneh sistema in na vseh obveznih področjih, kot jih določa nacionalni okvir (dosežki, varno in spodbudno učno okolje, profesionalni razvoj strokovnih delavcev), z naslavljanjem tem, kot so: inkluzivna naravnost in vključevanje ranljivih skupin, raziskovanje dobrobiti učenk in učencev, nadarjenosti in ustvarjalnosti ter vključujoč
 - mednarodne raziskave v izobraževanju;
 - nacionalne evalvacijske študije;
 - nacionalno preverjanje znanja, splošno in poklicno maturo ter zaključne izpite;
 - spremljanje procesne kakovosti izvajanja Kurikuluma za vrtce;
 - razvoj sistema sistematičnega spremljanja učenja in napredka otrok v predšolski vzgoji ter njegovo povezanost s sistemom spremljanja učenja in napredka v osnovni šoli;
 - razvoj in letno implementacijo zbiranja podatkov za spremljanje dobrobiti učencev ter strokovnih in vodstvenih delavcev;
 - razvoj in letno implementacijo zbiranja podatkov za spremljanje socialno čustvenega učenja;
 - razvoj kazalnika inkluzivnosti;
 - zagotavljanje povratne informacije učiteljem osnovnih šol o nadaljnji učni uspešnosti njihovih nekdanjih učencev;
 - evalvacije izobraževanj učiteljev.
- Vsaka tri leta pripraviti nacionalno poročilo o kakovosti slovenskega vzgojno-izobraževalnega sistema, ki ga pripravi ministrstvo, pristojno za izobraževanje.
- Umestiti nacionalni program vzgoje in izobraževanja ter njegovo evalvacijo v zakonske podlage.

Prednostno področje 6: Vzgojno-izobraževalni sistem

V Sloveniji je bila prva Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji pripravljena leta 1995 in je predstavljala podlago za leto dni pozneje sprejeto šolsko zakonodajo. Leta 2011 je nastala druga Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji, katere cilj je bil pripraviti strokovne podlage za načrtno in strokovno utemeljeno preoblikovanje ter dograjevanje sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji. Rešitve, ki so bile v njej predlagane, večinoma niso bile uvedene v vzgojno-izobraževalni sistem, na zakonodajni ravni pa so bile nekatere počasi sicer vpeljane, a samo parcialno.

V prejšnjih poglavjih NPVI so že predstavljene številne rešitve, ki posegajo na sistemsko področje – predstavili smo jih integrirano, ker vsebinsko dopolnjujejo oz. celo omogočajo rešitve posameznega vsebinskega sklopa. V nadaljevanju predstavljamo cilje z ukrepi, ki jih posebej poudarjamo za posamezno raven vzgojno-izobraževalnega sistema.

Strateški cilj 6.1: Dograditi vzgojno-izobraževalni sistem

Podcilj 1: Nadgraditi sistem predšolske vzgoje

Ukrepi:

- Uvedba obveznega brezplačnega dnevnega programa za predšolske otroke eno leto pred vstopom v šolo.
- Pri izvedbi brezplačnega dnevnega programa za predšolske otroke eno leto pred vstopom v šolo se zagotovi sočasnost dveh vzgojiteljev v obsegu šest ur dnevno.
- Program za predšolske otroke kot javno službo izvajajo javni vrtci in zasebni vrtci s koncesijo. Koncesijo pridobi zasebni vrtec za omejen čas 10 let z možnostjo podaljšanja. Koncesija se lahko podeli tudi zasebnemu vrtcu, ki izvaja program po posebnih pedagoških načelih.
- Sistem mora zagotoviti vsem otrokom po končanem starševskem dopustu dovolj mest v javnih vrtcih in zasebnih vrtcih s koncesijo.
- Pri osnovnih šolah, pri katerih delujejo vrtci kot enote, se določi maksimalno število oddelkov, v katerih je še mogoče, da vrtec deluje znotraj šole. Če je oddelkov vrtca več kot 10, se mora vrtec vzpostaviti kot samostojna organizacijska enota, ki jo vodi ravnatelj, ki je poslovodni in pedagoški organ.
- Vrtec vključuje od 10 do 40 oddelkov.
- Spremeni se 17. člen Zakona o vrtcih, in sicer tako, da se ukine fleksibilni normativ.
- Ohraniti se mora normativ 20 oddelkov vrtca na svetovalnega delavca.
- Vzpostavi se namensko financiranje dejavnosti predšolske vzgoje v odnosu država – občina, na način, da se omogoči načrtovanje posameznih stroškov dejavnosti predšolske vzgoje pa tudi večji nadzor nad namensko porabo sredstev, namenjenih občinam za dejavnost predšolske vzgoje. Zaradi zagotavljanja bolj izenačenih pogojev financiranja za starše iz različnih občin Slovenije se določi najvišja nominalna vrednost znižanega plačila staršev za vrtec, ohrani pa se devet dohodkovnih razredov.
- V vrtcu je treba zagotoviti prostorski normativ najmanj 3 m² na otroka, brez upoštevanja prostorov zunaj igralnice.
- Vsak vrtec mora oblikovati vzgojni načrt.
- Postopen dvig ravni zahtevane izobrazbe za pomočnike vzgojitelja.

Podcilj 2: Nadgraditi sistem nacionalnega preverjanja znanja v osnovni šoli

Ukrepi:

- Uvesti obvezno nacionalno preverjanje znanja v 3., 6. in v 9. razredu osnovne šole za vse učence.
- Uvesti obvezno opravljanje nacionalnega preverjanja znanja za učence 3. in 6. razredov v šolah, ki izobražujejo po posebnih pedagoških načelih.
- Uvesti obvezno nacionalno preverjanje znanja za učence 6. in 9. razreda v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom.
- Seznaniti starše o pomenu nacionalnega preverjanja znanja ter upoštevati dosežke na NPZ pri načrtovanju in izvajanju pouka.
- Upoštevati dosežke nacionalnega preverjanja znanja iz učnega jezika in matematike kot eno izmed meril za izbiro kandidatov v primeru omejitve vpisa v programih srednješolskega izobraževanja.

Podcilj 3: Doseči večjezičnost učencev, dijakov in odraslih na različnih ravneh znanja jezikov

Ukrepi:

- Uvrstiti dodatni jezik kot obvezen predmet v tretje izobraževalno obdobje osnovne šole.
- Izdelati akcijski načrt postopnega uvajanja obveznega predmeta, pri katerem imajo prednost šole, ki so obvezni dodatni jezik že izvajale v poskusih.
- Določitev izjem (učenci na dvojezičnih območjih, učenci Romi, učenci priseljenci, gluhi in naglušni, uporabniki SZJ, učenci s posebnimi potrebami, odrasli, ki obiskujejo osnovno šolo) pri učenju dodatnega jezika v ustreznih zakonskih in podzakonskih aktih.
- Razviti ustrezne instrumente za preverjanje jezikovnih ravni v slovenščini za učence priseljence glede na posamezno vzgojno-izobraževalno obdobje.
- Premisliti, kako umestiti drugi tuji jezik v srednješolske programe.

Podcilj 4: Nadgraditi sistem srednješolskega izobraževanja

Ukrepi:

- Vpeljati dve ravni zahtevnosti na splošni maturi pri vseh obveznih in splošnoizobraževalnih izbirnih maturitetnih predmetih. Kandidat mora izbrati na višji ravni en predmet izmed obveznih predmetov in en predmet izmed izbirnih predmetov.
- Vpeljati dve ravni izvedbe obveznih maturitetnih predmetov v zadnjih dveh letnikih gimnazijskega programa in v maturitetnem tečaju.
- Vpeljati ukrepe, ki bodo zagotovili večjo objektivnost in ločljivost ocenjevanja notranjega dela maturitetnih izpitov.
- Ustne izpite splošne mature izvesti v zaključnem letniku med poukom z namenom izboljšanja organizacije izvedbe pouka v nižjih letnikih.
- Predmetom splošne mature se ne sme dodajati ur iz sklopa ur za izbirne predmete, razen pri tistih predmetih, ki z obstoječim številom ur ne dosežajo maturitetnega standarda. V 4. letniku se 35 ur iz sklopa za izbirne predmete nameni izvedbi ustnega dela mature iz učnega jezika, matematike in iz tujih jezikov.
- Šola v 2., 3. in 4. letniku ponudi izbirne predmete, tretji tuji jezik ali pa medpredmetne sklope, pri katerih mora ponudba zajeti naravoslovno, jezikovno, družboslovno, humanistično, umetniško, informacijsko ali tehniško področje, njihova izvedba pa vključevati različne aktivne oblike dela ter

široko zasnovano medpredmetno projektno raziskovalno delo; s tem bo dijakom zagotovljene več neposredne izbirnosti.

- Dijaki programov srednjega strokovnega in poklicno-tehničnega izobraževanja morajo za vpis na univerzitetne študijske programe opraviti obvezne predmete splošne mature (učni jezik, matematika, tuji jezik). Poiskati in financirati je treba najustreznejši način priprave dijakov srednjih strokovnih šol na opravljanje obveznih predmetov splošne mature, ki bo ohranjal dvojno funkcijo srednjega strokovnega izobraževanja – vstop na trg dela in nadaljnji študij.

Strateški cilj 6.2: Povečati javna sredstva za vzgojo in izobraževanje od vrtca do konca srednješolskega izobraževanja

Ukrep:

- Za zagotavljanje večje odzivnosti na potrebe družbe, to je predvsem na raznolike potrebe vključenih v vzgojo in izobraževanje, z namenom povečanja pravičnosti sistema vzgoje in izobraževanja, povečano skrb za kakovost in prehodnost, spodbud za zmanjšanje kadrovskih primanjkljajev in ustvarjanje stimulativnega delovnega okolja za zaposlene v vzgoji in izobraževanju, širjenje obsega programov, zagotavljanje učnih virov in investicij v infrastrukturo ter povečanje vključenosti na ravni predšolske vzgoje si bo Slovenija prizadevala za povečevanje stabilnih virov financiranja za izobraževalne ustanove od vrtca do konca srednje šole do leta 2033 v obsegu najmanj 4,6 % BDP iz javnih sredstev s postopnim letnim dvigom za 0,1 odstotne točke v obdobju od leta 2025 do leta 2028 in nato s postopnim dvigom do najmanj 4,6 % BDP do leta 2033.

Viri in literatura

- Ainscow, M. (2005). Developing inclusive education systems: What are the levers for change? *Journal of Educational Change*, 6(2), 109–124. <https://doi.org/10.1007/s10833-005-1298-4>
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (2011). Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2017/09/Bela-knjiga-o-vzgoji-in-izobra%C5%BEEvanju-v-RS-2011.pdf>
- Blažič, M., Ivanuš Grmek, M., Kramar, Martin, Strmčnik, F. (2003). *Didaktika: visokošolski učbenik*. Novo mesto: Visokošolsko središče, Inštitut za raziskovalno in razvojno delo.
- Bogdan Zupančič, A., Gavriloski Tretjak, M. (2023). Pomanjkanje učiteljev in ukrepi za zagotavljanje kadra v kontekstu reforme vzgoje in izobraževanja. *Sodobna pedagogika*, 74(4), 75–114.
- Borota, B., Geršak, V., Štirn, D. (ur.) (2023). *Prakse izvajanja umetnosti v vrtcih in šolah: projekt SKUM*. https://www.zrssi.si/pdf/projekt_SKUM.pdf
- Brejc, M., Mlekuž, A., Zavašnik, M. (2022). *Vodenje in praksa profesionalnega učenja in sodelovanja v vrtcih in šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: https://www.zrssi.si/pdf/Vodenje_in_praksa_profesionalnega_ucenja_raziskava.pdf
- Bren, M. (2010). Inflacija pri internem ocenjevanju v Sloveniji. *Sodobna pedagogika*, 61(3), 208–228.
- Bridgeland, J., Bruce, M., Hariharan, A. (2013). *The missing piece: A national teacher survey on how social and emotional learning can empower children and transform schools, A report for CASEL*. Civic Enterprises. <https://eric.ed.gov/?id=ED558068>
- Bucik, N., Pozar Matijašič, N., Pirc, V. (ur.) (2011). *Kulturno-umetnostna vzgoja: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC:JLRBRK03/472b7f45-2135-4943-a923-d239903146e0/PDF>
- Bucik, V. (2001). Zakaj potrebujemo kakovostno preverjanje in ocenjevanje znanja? *Sodobna pedagogika*, 52(3), 40–52.
- Bučar Ručman, A., Erjavec, K., Gantar, D., Igličar, A., Kečanović, B., Kovač, P., Mordej, A., Rogič Ožek, S., Rupnik Vec, T., Rutar Ilc, Z., Slokan, S., Šulc, A., Šumi, R., Ule, M. (2020). *Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja (1. izd.)*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrssi.si/digitalnaknjiznica/Uporabna_Etika/120/
- Cankar, G. idr. (2017). *Za večjo pravičnost šolskega sistema v Sloveniji (analize povezav dosežkov učenk in učencev s socialnimi, kulturnimi, ekonomskimi in regionalnimi značilnostmi učenk in učencev, pridobljenimi prek podatkov Statističnega urada RS)*. [internet]. [citirano 15. 12. 2023]. <https://www.ric.si/mma/za%20vecjo%20%20pravicnost%20%20solskega%20sistema/2017120508420787/>
- Colognesi, S., van Nieuwenhoven, C., Beusaert, S. (2020). Supporting Newly-Qualified Teachers' Professional Development and Perseverance in Secondary Education: On the Role of Informal Learning. *European Journal of Teacher Education*, 43(2), 258–276.
- Donaldson, C., Moore, G., Hawkins, J. (2023). A systematic review of school transition interventions to improve mental health and wellbeing outcomes in children and young people. *School Mental Health*, 15(1), 19–35. <https://doi.org/10.1007/s12310-022-09539-w>

Državne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju (2009).

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Smernice_za_kulturno_umetnostno_vzgojo.pdf

Dumont, H., Instance, D., Benavides, F. (2013). *O naravi učenja*. OECD Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Republika Slovenija, Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.

Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P., Gullotta, T. P. (2015). *Handbook of social and emotional learning*. Guilford Press.

Durlak, J. A., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., Weissberg, R. P., Schellinger, K. P. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405–432. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x>

Eccles, J. S., Roeser, R. W. (2011). Schools as developmental contexts during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 21(1), 225–241. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00725.x>

European Agency Statistics on Inclusive Education: 2018/2019 school year dataset cross-country report (2022). European Agency for Special Needs and Inclusive Education.

<https://www.european-agency.org/resources/publications/EASIE-2018-2019-cross-country-report>

European Commission/EACEA/Eurydice (2018). *Compulsory Education in Europe – 2018/19*. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Union (2016). Cultural awareness and expression handbook. *Publications Office of the European Union*. <https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2021/02/OMC-HANdbook-Cultural-Awareness-Exp.pdf>

Fancourt, D., Saoirse, F. (2019). What is the evidence on the role of arts and improving health and well-being. *Health Evidence Network synthesis report 67*. World Health Organization. <https://www.who.int/europe/publications/i?healthtopics=32947a1c-541a-4905-a75f-46562ff8045a>

Framework for Culture and Arts Education (v pripravi, 2024). UNESCO.

<https://www.unesco.org/en/frameworkcultureartseducation>

Gaikhorst L., Beishuizen, J., Roosenboom, B., Volman, M. (2017). The challenges of beginning teachers in urban primary schools. *European Journal of Teacher Education*, 40(1), 46–61.

García, E., Weiss, E. (2019). The teacher shortage is real, large and growing, and worse than we thought. *First report in The Perfect Storm in the Teacher Labor Market series*. Economic Policy Institute, 1–19.

Geeraerts, K., Tynjälä, P., Heikkinen, H. L. T. (2018). Inter-Generational Learning of Teachers: What and How Do Teachers Learn from Older and Younger Colleagues? *European Journal of Teacher Education*, 41(4), 479–495.

Grah, J., Rogič Ožek, S., Žarkovič Adlešič, B., Holcar Brunauer, A., Debenjak, K., Bone, J., Vogrinčič, R., Kralj, N., Brodnik, V., Štampfl, P., Novak, N., Mršnik, S., Trampuž Luin, M., Oder, B., Legvart, P., Žinko, A., Cedilnik, T., Rostohar, D., Potisk, Z., ... Zore, N. (2017). *Vključujoča šola: priročnik za učitelje in druge strokovne delavce* (1. izd.). Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Guerriero, S. (ur.) (2017). *Pedagogical Knowledge and the Changing Nature of the Teaching Profession, Educational Research and Innovation*. OECD Publishing, Paris.

<https://dx.doi.org/10.1787/9789264270695-en>

- Hattie, J. Yates, G. C. R. (2014). *Visible Learning and the Science of How We Learn*. London: Routledge. <http://pefprints.pef.uni-lj.si/1195/>
- Ivanuš Grmek, M., Javornik, M., Mithans, M. (2023). Teoretska opredelitev problemskega pouka in njegova uveljavljenost v pedagoški praksi. V: Štefanc, D., Kalin, J. (ur.), *Sodobna šola in pouk v luči didaktične zapuščine Franceta Strmčnika* (str. 117–140). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Razprave FF.
- Izhodišča za pripravo nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033 (NPVI 2023–2033) (2023). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
- Japelj Pavešič, B. (ur.), Zavašnik, M. (ur.), Ažman T. (ur.) (2020). TALIS 2018: *Učitelji in ravnatelji, cenjeni strokovnjaki: izsledki mednarodne raziskave poučevanja in učenja TALIS 2018*. Pedagoški inštitut.
- Jennings, P. A., Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. *Review of Educational Research*, 79(1), 491–525. <https://doi.org/10.3102/0034654308325693>
- Juriševič, M. (2011). Socialna vključenost nadarjenih učencev. V B. Borota, M. Cotič, D. Hozjan in L. Zenja (ur.), *Social cohesion in education* (str. 289–304). Horlivka State Pedagogical Institute for Foreign Languages.
- Juriševič, M. (2020). Izobraževanje nadarjenih: analiza nacionalnega konteksta za popotnico v naslednje desetletje. *Vzgoja in izobraževanje*, 1–2, 6–12.
- Juriševič, M. (ur.) (2014). *Spodbudno učno okolje. Ideje za delo z nadarjenimi v osnovni šoli*. Center za raziskovanje in spodbujanje nadarjenosti na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani.
- Juriševič, M., Černe, T. (2021). The interplay of motivation and cognition: Challenges for science education research and practice. V I. Devetak, S. A. Glažar (ur.). *Applying bio-measurements methodologies in science education research* (str. 33–54). Springer Nature.
- Juul, J., Jesnen, H. (2009). Od poslušnosti k odgovornosti: za novo kulturo vzgajanja. *Didakta*.
- Kalin, J. (2023). Prepoznavanje nadarjenih učencev in vzgojno-izobraževalno delo z njimi kot izziv učiteljeve pedagoške usposobljenosti. V: Štefanc, D., Kalin, J. (ur.), *Sodobna šola in pouk v luči didaktične zapuščine Franceta Strmčnika* (str. 89–116). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Razprave FF.
- Kessels, C. (2010). *The influence of induction programs on beginning teachers' well-being and professional development*. <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2926901/view> (pridobljeno 8. 7. 2023).
- Kobolt, A., Žorga, S. (1999). *Supervizija. Proces razvoja in učenja v poklicu*. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Kodelja, Z. (2010). O koncu česa pripovedujejo zgodbe o koncu izobrazbe? *Sodobna pedagogika*, 61(5), 14–35, 14–37.
- Kodelja, Z. (2012). *Etika v šolstvu. Vir: Javna etika in integriteta: odgovornost za skupne vrednote : integriteta, odgovornost, vladavina prava [znanstvena monografija]* (str. 235–249).
- Kodelja, Z. (2023). Slogans as an integral part of educational discourse: two examples. *Policy futures in education*, 21(7), 736–816.
- Košak Babuder, M., Kavkler, M., Pulec Lah, S., Vrhovski Mohorič, M., Zorc Maver, D., Pavlič, M., Vogrinc, J., Vršnik Perše, T., Licardo, M., Poredoš, M., Bašelj, N., Kleindienst, A., Sedminek, P., Videnšek, J., Zorman, Ž. (2023). *Nacionalna evalvacijska študija 2020–2022: Identifikacija težav*

- ter dobrih praks pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami s predlogi sprememb: ovrednotenje izbranih elementov vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v okviru sistemskega pristopa (končno poročilo). Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta; Pedagoški inštitut; Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Košir, idr., (2020). Spodbujanje aktivnega študija, kot ga zaznavajo študenti. *Andragoška spoznanja*, 26(2), 33–46.
- Kozina, A. (2024). *Empowering teachers: The role of social and emotional competencies and diversity awareness in European context*. Volume 1: Experimentation perspectives. Waxmann.
- Kozina, A. (ur.) (2020). *Social, emotional and intercultural competencies for inclusive school environments across Europe*. Verlag Dr. Kovač.
- Kožuh, A. (2019). Perspektive ocenjevanja v šoli. *Sodobna pedagogika*, 70(2), 160–173. <https://www.sodobna-pedagogika.net/arhiv/nalozi-clanek/?id=1574>
- Krek, J. (2013). Ni drugega pedagoškega diskurza = There is no other pedagogic discourse. V: Pobežin, V. (ur.), *Drugo pedagoškega diskurza* [znanstvena monografija] (str. 133–145). Pedagoški inštitut..
- Krek, J., Hodnik, T. (2022). Poučevanje kot diskurz vednosti in utemeljeno verovanje v znanje. *Sodobna pedagogika*, 73(1), 30–56.
- Krek, J., Hodnik, T., Vogrinc, J. (2019). The primary school moral education plan in Slovenia ten years after its introduction. *European journal of educational research*, 8(4), 1229–1243.
- Kroflič, R. idr. (ur) (2010). *Kulturno žlahtenje najmlajših*. Vrtec Vodmat. https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2020/06/10_Kulturno-%C5%BElahtenje-najmlaj%C5%A1ih_razvoj-identitete-otrok-v-prostoru-in-%C4%8Dasu-preko-raznovrstnih-umetni%C5%A1kih-dejavnosti.pdf
- Kroflič, R., Rutar, S., Borota, B. (ur) (2022). *Umetnost v vzgoji v vrtcih in šolah: projekt SKUM*. Založba Univerze na Primorskem.
- Lesar, I. (2013). *Šola za vse?* Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Linn, R. L., Gronlund, N. E. (2000). *Measurement and Assessment in teaching*. 8. izd. New York: Upper Saddle River, Merrill/Prentice Hall.
- Lorenz Spreen, P., Oswald, L., Lewandowsky, S. et al. (2023). A systematic review of worldwide causal and correlational evidence on digital media and democracy. *Nat Hum Behav*, 7, 74–101.
- Maati, A., Edel, M., Saglam, K., Schlumberger, O., Sirikupt, C. (2023). Information, doubt, and democracy: how digitization spurs democratic decay. *Democratization*. DOI: 10.1080/13510347.2023.2234831
- Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. DZS.
- Marentič Požarnik, B., Peklaj, C. (2019). Apel na boljšo povezanost vseh, ki skrbijo za profesionalizacijo učiteljskega poklica : strokovni posvet ob 40-letnici Centra za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. *Vzgoja in izobraževanje: revija za teoretična in praktična vprašanja vzgojno izobraževalnega dela*, 50(2/3), 98–99.
- Martínez, J. F., Stecher, B., Borko, H. (2009). Classroom assessment practices, teacher judgments, and student achievement in mathematics: Evidence from the ECLS. *Educational Assessment*, 14(2), 78–102.
- Meijer, C., Soriano, V., Watkins, A. (2013). Special needs education in Europe. *Thematic publication*. European Agency for Development in Special Needs in Education. <https://www.european-agency.org/resources/publications/special-needs-education-europe>

- Mithans, M., Zurc, J., Ivanuš Grmek, M. (2023). Perceptions of didactic strategies among pupils and teachers in primary school. *CEPS journal*. <https://cepsj.si/index.php/cepsj/article/view/1491>, <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-OOEZ3UL6>.
- MIZŠ (2017). *Nacionalni okvir za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja*.
- Mladenović, A. (2016). Pomen intersekcionalnega pristopa pri obravnavi kompleksnih neenakosti. *Šolsko polje*, 27(5–6), 95–116.
- Murnane, R. J., Steele, J. L. (2007). What Is the Problem? The Challenge of Providing Effective Teachers for All Children. *The Future of Children*, 17(1), 15–43.
- Nielsen, B. L., Laursen, H. D., Reol, L. A., Jensen, H., Author, A., Vidmar, M., Rassmuson, M., Denk, A., Marušić, I., Roczen, N., Jurko, S., Ojstersek, A. (2019). Social, emotional and intercultural competencies: A literature review with a particular focus on the school staff. *European Journal of Teacher Education*, 42(3), 410–428. <https://doi.org/10.1080/02619768.2019.1604670>
- OECD Publishing. https://read.oecd-ilibrary.org/education/fostering-students-creativity-and-critical-thinking_62212c37-en#page1
- OECD (2005). *Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers, Education and Training Policy*. OECD Publishing, Paris. <https://dx.doi.org/10.1787/9789264018044-en>
- OECD (2015). *Skills for social progress: The power of social and emotional skills*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/skills-for-social-progress-9789264226159-en.htm>
- OECD (2018). *Teaching for the Future: Effective Classroom Practices To Transform Education*. OECD Publishing, Paris. <https://dx.doi.org/10.1787/9789264293243-en>
- OECD (2019). *Fostering students' creativity and critical thinking. What it means in school*.
- OECD (2020a). *A literature review on the policy approaches and initiatives for the inclusion of gifted students in OECD countries*. Directorate for education and skills. Education policy committee. [https://one.oecd.org/document/EDU/EDPC/RD\(2020\)4/En/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/EDPC/RD(2020)4/En/pdf)
- OECD (2020b). *PISA 2018 Results (Volume VI): Are students ready to thrive in an interconnected world?* PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>
- OECD (2021). *Positive, high-achieving students? What schools and teachers can do, TALIS*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/talis/positive-high-achieving-students-3b9551db-en.htm>
- OECD (2022). *Education at a Glance 2022: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris.
- Oosterhof, A. (2001). *Classroom applications of Educational measurement*. 3. izd. New Jersey: Merrill Prentice Hall, Inc.
- Pečjak, S., Bon, M., Bucik, N., Doupona, M., Gobec, M., Hočevar Grom, A., Demšar Pečak, N., Lavrenčič Vrabec, D., Lubšina Novak, M., Možina, E., Nolimal, F., Ojsteršek, A., Bergoč, S., Potočnik, N., Požar Matijašič, N., Saksida, I., Stabej, M., Straus, B., Šverc, A., ... Zamida, R. (2023). *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030* (spletna izd.). Ministrstvo Republike Slovenije za vzgojo in izobraževanje; Zavod Republike Slovenije za šolstvo. http://www.zrss.si/pdf/strategija_bralna_pismenost.pdf
- Plešec Gasparič, R. (2019). *Učne oblike v tradicionalnem učnem procesu in pri didaktični inovaciji obrnjeno učenje in poučevanje*. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. <http://pefprints.pef.uni-lj.si/id/eprint/5781>.
- Postholm, M. B. (2018). Teachers' professional development in school: A review study. *Cogent Education*, 5(1). doi: 10.1080/2331186X.2018.1522781

- Požar Matijašič, N., Bucik, N. (ur.) (2008). *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja*. Pedagoški inštitut. Dostopno na: https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2020/04/KulturaUmetnostIzobrazevanje_popotnica.pdf
- Price, H. E., Weatherby, K. (2018). The Global Teaching Profession: How Treating Teachers as Knowledge Workers Improves the Esteem of the Teaching Profession. *School Effectiveness and School Improvement*, 29(1), 113–149.
- Programske smernice za delo oddelčnega učiteljskega zbora in oddelčne skupnosti v osnovnih in srednjih šolah ter v dijaških domovih* (2005). Delovna skupina Razširjene programske skupine za svetovalno delo v vrtcih, šolah in domovih. Ministrstvo za šolstvo in šport. https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/smernice/Programske_smernice_za_delo_ouz_in_os.pdf
- Programske smernice za svetovalno službo v osnovni šoli* (1999). Ministrstvo za šolstvo in šport, Nacionalna kurikularna komisija. Strokovni svet RS za splošno izobraževanje. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Programske_smernice_za_svetovalno_sluzbo_v_osnovni_soli.pdf
- Psihološke smernice za medijsko poročanje po kriznih dogodkih* (2023). Društvo psihologov Slovenije. <http://www.dps.si/novice/>
- Räsänen, K., Pietarinen, J., Väisänen, P., Pyhältö, K., Soini, T. (2022). Experienced burnout and teacher–working environment fit: a comparison of teacher cohorts with or without persistent turnover intentions. *Research Papers in Education*. doi: 10.1080/02671522.2022.2125054.
- Reimagining our futures together: A new social contract for education (2021). *Report from the International commission on the futures of education*. UNESCO. <https://doi.org/10.54675/ASRB4722>
- Resolucija Sveta o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju pri Road map for Arts Education* (2006). UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384200>
- Rogič Ožek, S. (2018a). Pogovorimo se o inkluziji. *Iskanja*, 36(57), 7–12.
- Rogič Ožek, S. (2018b). Čustveno opismenjevanje v vzgojno-izobraževalnih procesih. *Učiteljev glas*, 5(2), 4–11. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-MBHN8D4D>
- Ryan, R. M., Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation development and wellness*. New York, NY: Guilford Press.
- Sala, A., Punie, Y., Garkov, V., Cabrera Giraldez, M. (2020). *LifeComp: The European framework for personal, social and learning to learn key competence*. Publications Office of the European Union. <https://www.zrss.si/pdf/lifecomp.pdf> (slovenski prevod)
- Schonert Reichl, K. A., Oberle, E., Lawlor, M. S., Abbott, D., Thomson, K., Oberlander, T. F., Diamond, A. (2015). Enhancing cognitive and social-emotional development through a simple-to-administer mindfulness-based school program for elementary school children: A randomized controlled trial. *Developmental Psychology*, 51(1), 52–66. <https://doi.org/10.1037/a0038454>
- See, B. H., Morris, R. Gorard, S., El Soufi, N. (2020). What works in attracting and retaining teachers in challenging school areas? *Oxford Review of Education*, 46(6), 678–697.
- Siraj, I., Kingston, D. (2015). *An independent review of the Scottish early learning and childcare (ELC) workforce and out of school care (OSC) workforce*.

- Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do douniverzitetnega izobraževanja* (2007). Ministrstvo za šolstvo in šport.
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/SRI/nacionalne_smernice_VITR_2007.pdf
- Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (2012). Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf
- Spremenimo svet: agenda za trajnostni razvoj do leta 2030* = Transforming our world (Let. 3, str. 154). (2015). Center za evropsko prihodnost; = Centre for European Perspective.
- Staab, P., Thiel, T. (2022). Social Media and the DigitalStructural Transformationof the Public Sphere. *Theory, Culture & Society*, 39(4), 129–143.
- Statistics on the integration of pupils with special educational needs into the European Schools in the year 2013 (2014). *Board of governors of the european schools*.
<https://www.eursc.eu/Documents/2014-01-D-17-en-3.pdf>
- Strategija razvoja Slovenije 2030* (str. 66) (2017). Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2017/srs2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf
- Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji* (2017). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
https://lezdrugimismo.si/uploads/files/NOVA%20e-ucilnica/Migracije/Povezave/Vkljucevanje_otrok_priseljencev_v_VIZ_marec_2017-1.pdf
- Šimenc, M., Kodelja, Z. (2020). The realization of the right to education in Slovenia. *Šolsko polje: revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanja*, 31(3–4), 63–79, 242–243.
- Štefanc, D. (2005). Pouk, učenje in aktivnost učencev: razgradnja pedagoških fantazem = Pupils' education, learning and activity: breaking down pedagogic myths. *Sodobna pedagogika*, 56(1), 34–57.
- Štefanc, D. (2011). Pojmovanja znanja v pedagoškem diskurzu: nekateri problemi = The conceptions of knowledge in educational discourse: some problems. *Sodobna pedagogika*, 62(1), 100–140.
- Štefanc, D. (2023). Individualizacija, diferenciacija, personalizacija: ključne značilnosti in konceptualne razlike. V: Štefanc, D., Kalin, J. (ur.), *Sodobna šola in pouk v luči didaktične zapuščine Franceta Strmčnika* (str. 67–88). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Razprave FF.
- Šterman, Ivančič, K. (ur.) (2019). *PISA 2018: program mednarodne primerjave dosežkov učencev in učenk: nacionalno poročilo s primeri nalog iz branja*. 1. izd., 1. natis. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
https://www.pei.si/wp-content/uploads/2019/12/PISA2018_NacionalnoPorocilo.pdf
- Šterman, Ivančič, K., Mlekuž, A. (ur.) (2023). *PISA 2022: program mednarodne primerjave dosežkov učencev in učenk: nacionalno poročilo s primeri nalog iz matematike*. 1. izd., 1. natis. Ljubljana: Pedagoški inštitut. https://www.pei.si/wp-content/uploads/2023/12/Porocilo_PISA22_FINAL.pdf
- Tynjälä, P., Pennanen, M., Markkanen, I., Heikkinen, H. L. T. (2021). Finnish model of peer-group mentoring: review of research. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1483(1), 208–223.
- UNESCO (2021). *Reimagining our futures together: a new social contract for education*. *International Commission on the Futures of Education*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379381uresničevanju-evropskega>

- izobraževalnega prostora in širše (2021–2030) (2021/C 66/01). Uradni list Evropske unije, 26. 2. 2021.
- UNESCO (2021). *Reimagining our futures together: a new social contract for education. International Commission on the Futures of Education*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379381>
- UNESCO Road map for Arts Education (2006). Dosegljivo na spletni strani: Road Map for Arts Education - UNESCO Digital Library.
- UNESCO Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education (2010). *Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education – UNESCO Digital Library*.
- UNESCO. *Framework for Culture and Arts Education* (v pripravi, 2024).
- Ustvarjalnost v vzgoji in izobraževanju (2023). *Posvet ob svetovnem dnevu ustvarjalnosti in inovacij 2023*. Center za raziskovanje in spodbujanje nadarjenosti na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani in Sekcija psihologov v vzgoji in izobraževanju, Društvo psihologov Slovenije. https://www.pef.uni-lj.si/wp-content/uploads/2023/04/Vabilo-CRSN-PEF-UL_Svetovni-dan-ustvarjalnosti-in-inovativnosti_21.-4.-2023-koncna-1.pdf
- Valenčič Zuljan, M., Kalin, J. (2020). *Učne metode in razvoj učiteljeve metodične kompetence*. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Vovk Ornik, N., Deutsch, T., Košnik, P., Plavčak, D., Rogelj, S. (2023). *Zagotavljanje enakih možnosti v izobraževanju za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami. Poročilo o raziskavi*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/zagotavljanje_enakih_mo%C5%BEnosti_PP.pdf
- Vzgojno poslanstvo šole: priročnik za načrtovanje (2012). Ur. N. Štraser. Zavod Republike Slovenije za šolstvo
- Wentzel, K. R., Wigfield, A. (2009). *Handbook of motivation at school*. Routledge.
- Wentzel, K. R., Ramani, G. B. (2016). *Handbook of social influences in school contexts. Social-emotional, motivation and cognitive outcomes*. Routledge.
- Westerlund, R., Eliasson, I. (2022). 'I Am Finding My Path': A Case Study of Swedish Novice Physical Education Teachers' Experiences When Managing the Realities and Challenges of Their First Years in the Profession. *European Physical Education Review*, 28(2), 303–321.
- Worth, J., in van den Brande, J. (2020). *Teacher Autonomy: How Does It Relate to Job Satisfaction and Retention?*. National Foundation for Educational Research. Dostopno na: <https://www.nfer.ac.uk/teacher-autonomy-how-does-it-relate-to-job-satisfaction-andretention> (pridobljeno 4. 8. 2023).
- Zupanc, D. (2004). Funkcije preverjanja znanja, interpretacija rezultatov, poročanje o dosežkih. *Sodobna pedagogika*, 55(4), 148–167.
- Zupanc, D. (2010). Šolsko ocenjevanje v Sloveniji. *Pedagoška obzorja = Didactica Slovenica: časopis za didaktiko in metodiko*, 25(3–4), 157–169.
- Zupanc, D. (2023). Vedno več točk, vedno manj znanja. *Večer – Pogledi*, 19. 9. 2023, 6.
- Zupanc, D., Bren, M. (2010). Inflacija pri internem ocenjevanju v Sloveniji. *Sodobna pedagogika*, 61(3), 208–228. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-R2E1AXV8/6b5a16e1-a305-486c-85ab-5baf55f840f7/PDF>
- Zupanc, D., Cankar, G., Bren, M. (2012). Interno ocenjevanje pri slovenski maturi. *Šolsko polje*, 23(3–4), 113–137, 283–284.
- Žakelj, A., Ivanuš Grmek, M. (2011). Rezultati učencev pri nacionalnem preverjanju znanja in socialno-kulturno okolje. *Pedagoška obzorja*, 26(4), 3–17.

Življenjski slog (2022). Nacionalni inštitut za javno zdravje. <https://nijz.si/zivljenjski-slog/>